

cultuurhistorische analyse

KLOOSTER KONINGSBOSCH

april 2009 | drs.B. Dukers, ing. H. van der Borgh

BUR04 MONUMENT EN RUIMTE

projectgegevens

Code	BD075
Onderzoek	Cultuurhistorische analyse
Onderwerp	Klooster van de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed Kerkstraat 119 6104 AB Koningsbosch
Opdrachtgever	Woongoed 2 duizend Gouverneur van Hövelllaan 31 5953 CT Reuver
Uitgave	april 2009 Buro4 Monument en Ruimte Postbus 229 6040 AE Roermond T +31 (06) 55 183704 F +31 (084) 756 2006 E info@buro4.nl I www.buro4.nl
Fotografie	drs. B. Dukers, ing. H. van der Borgh
Tekst	drs. B. Dukers
Opmaak kaft	bureau paul smeets bno

inhoudsopgave

Algemene inleiding	5
Geschiedenis	
Inleiding	G-3
De Liefdezusters van het Kostbaar Bloed	
- De oprichting van de congregatie	G-5
- Verspreiding van de congregatie	G-5
Korte geschiedenis van het klooster te Koningsbosch	
- 1873-1900	G-7
- 1900-1945	G-9
- 1945-1982	G-13
- 1982-2009	G-15
De ruimtelijke ontwikkeling van het kloosterterrein	G-16
Bouwhistorisch onderzoek	
Inleiding	B-3
Beschrijving exterieur	
- hoofdopzet	B-5
- de zuidvleugel	B-5
- de zuidoostvleugel	B-7
- de oostvleugel	B-9
- de noordvleugel	B-11
- de westelijke kapelvleugel	B-13
Beschrijving interieur	
- de zuidvleugel	B-15
- de zuidoostvleugel	B-19
- de oostvleugel	B-21
- de noordvleugel	B-27
- de westelijke kapelvleugel	B-37
Bouwfaserings	B-43
Waardering kloostergebouwen	
- algemene waardestelling	B-45
- monumentale waarden van de kloostergebouwen	B-46
- matrix monumentale interieur- en constructieonderdelen	B-48
- monumentale waarderingskaarten	
Conclusie en aanbevelingen	B-53
Tuinanalyse	
Inleiding	T-3
Beschrijving tuin	
- hoofdopzet	T-5
- het park	T-5
- het kloosterkerkhof	T-15
- tuin en moestuin	T-17
- de tuinmuur	T-19
Waardering tuin	T-21
Aanbevelingen	T-23
Beeldverantwoording en bronnen	

algemene inleiding

Het klooster van de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed te Koningsbosch neemt een belangrijke plaats in de geschiedenis van Koningsbosch in. Het is, meer dan 130 jaar na de bouw, nog steeds een beeldbepalend punt bij de entree van het dorp. Het complex bestaat uit een kloostergebouw van vier vleugels rondom een binnenplaats en een grote ommuurde tuin, met een park. Hoewel de zusters het klooster in 1995 verlieten, ademen de gebouwen nog steeds een kloosterlijke sfeer uit; er hebben sinds de bouw eind negentiende eeuw weinig ingrijpende veranderingen aan de gebouwen plaats gevonden. Het gehele complex, inclusief de tuin is beschermd als Rijksmonument.

Het klooster staat sinds enkele jaren leeg en is aangekocht door de Stichting Woongood-2-duizend uit Reuver. In verband met herbestemming van de monumentale gebouwen en de tuin is Buro4 gevraagd een cultuurhistorische analyse met waardestelling van het complex te maken, om in te zetten bij de planvorming en het vergunningentraject. Hiertoe heeft veldwerk en archiefonderzoek plaats gevonden, resulterend in dit onderzoeksverslag. De rapportage is opgedeeld in drie delen: geschiedenis, bouwhistorisch onderzoek en tuinanalyse. De drie delen horen bij elkaar, maar zijn ook afzonderlijk te lezen of te verspreiden.

Onze dank gaat uit naar Zr. Materna, overste van de Congregatie, voor het ter beschikking stellen van foto- en archiefmateriaal over het klooster te Koningsbosch.

geschichte

inleiding

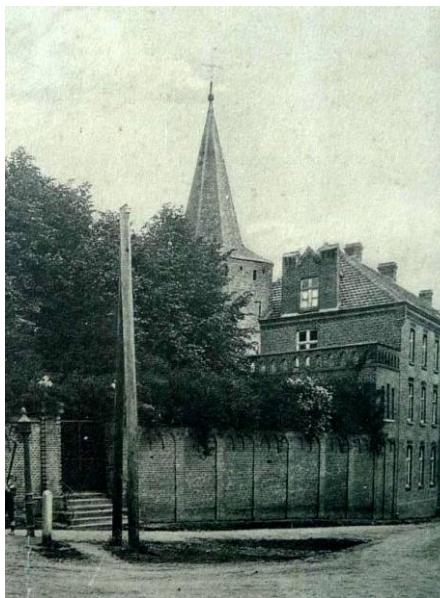
In het kader van het cultuurhistorisch onderzoek naar het klooster van Koningsbosch heeft literatuur- en archiefstudie plaatsgevonden. De belangrijkste bronnen bleken in het huisarchief van de Congregatie van de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed te vinden; een kroniek van het klooster uit de jaren 1874-1990 en enkele interne publicaties over de geschiedenis van de Congregatie en de achtergrond van de stichteres.

Ook beschikte de Congregatie nog over enkele fotoboeken met foto's van het klooster uit de gehele twintigste eeuw. Hierdoor was het mede mogelijk om de geschiedenis van de kloostergemeenschap in Koningsbosch én de historische ontwikkeling van de gebouwen inzichtelijk te maken.

Het deelrapport 'Geschiedenis' zal kort ingaan op het ontstaan en de ontwikkeling van de Congregatie, de historische ontwikkelingen van de kloostergemeenschap en haar gebouwen en op de ruimtelijke ontwikkeling van het kloosterterrein vanaf de negentiende tot de late twintigste eeuw.

1 stichteres Zr. Seraphine

2 het dochterklooster te Merkelbeek

3 de kapel van het klooster Agnetenberg te Sittard

de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed

De oprichting van de congregatie

De congregatie werd in 1862 opgericht, door zuster Seraphine, vanuit de zusters van Liefde van H. Carolus Borromeus uit Maastricht. Zuster Seraphine werd in 1819 geboren als Gertrudis Spickermann in het plaatsje Rheinbach in het Duitse Eifelgebied. Gertrudis trad in 1842 in bij de Zusters van Liefde in Maastricht en kreeg vanaf 1847 samen met andere zusters de zorg voor weeskinderen in een weeshuis aan de Lenculenstraat, waar zij les in handwerken gaf.

Op verzoek van deken Roersch uit Sittard, werd in 1857 een nevenvestiging in Sittard opgericht en zuster Seraphine werd gevraagd dit te leiden. Het voormalige Dominicanessenklooster 'Agnetenberg' aan de Plakstraat werd hun nieuwe onderkomen. Dit klooster was in 1802 opgeheven en had daarna als huisvesting voor dakloze gezinnen gediend. Het verkeerde in een slechte staat en het kostte de zusters veel tijd en moeite om het bewoonbaar te maken. De kleine gemeenschap kon het hoofd amper boven water houden, ondanks steun vanuit het moederklooster in Maastricht. Tenslotte lukte het het moederklooster niet om de nevenvestiging te continueren, maar de deken van Sittard en de bisschop van Roermond, Mgr. Paradis, hielden de zusters graag in Sittard. Daarom werd Zr. Seraphine gevraagd de gemeenschap zelfstandig voort te zetten, ondanks de onzekere financiële situatie. Zij ging op dit aanbod in. Hiermee scheidde zij zich formeel van de Maastrichtse congregatie af, maar de onderlinge vriendschapsbanden bleven bestaan. De scheiding vond plaats in 1862, het nieuwe klooster kreeg de naam van de H. Joseph. De congregatie Liefdezusters bloeide op en breidde zich uit in de opvolgende jaren.

Verspreiding van de congregatie

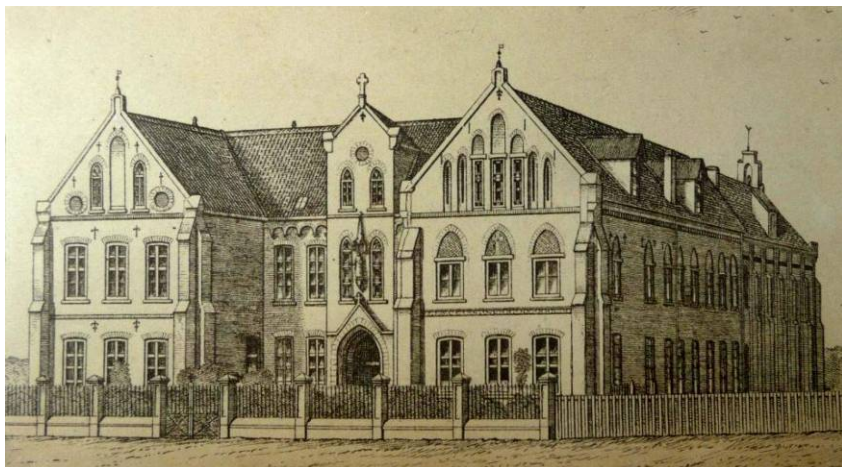
Begin jaren zeventig van de negentiende eeuw werd zuster Seraphine diverse malen benaderd door pastoor Kellners om zusters te sturen om hem te helpen bij het parochiewerk. De parochie van Koningsbosch was niet lang daar voor, in 1861, op zijn initiatief opgericht en de gemeenschap had behoefte aan onderwijs en zorg. In 1873 besloot men een nieuw klooster nabij de parochiekerk te bouwen. Dit gebeurde op een groot perceel naast de dorpskerk, dat door de familie Rutten uit Maastricht was geschonken.¹ Bij de bouw van het klooster hielpen de inwoners van Koningsbosch en omliggende dorpen mee. Het eerste kloostergebouw was in 1874 gereed. Zr. Seraphine overleed twee jaar later, in 1876.

De taken van de kloostergemeenschap waren onderwijs en ziekenverpleging. Één of beide kerntaken werden ook uitgevoerd in de andere filialen van de gemeenschap in Thiergarten, Kessel, Merkelbeek, Goirle, Vinkeveen, Breukelen, Hengelo, Abcoude, Overhoven en Deursen-Dennenburg. In 1901 werd de naam van de congregatie vastgesteld op "Liefdezusters van het Kostbaar Bloed".

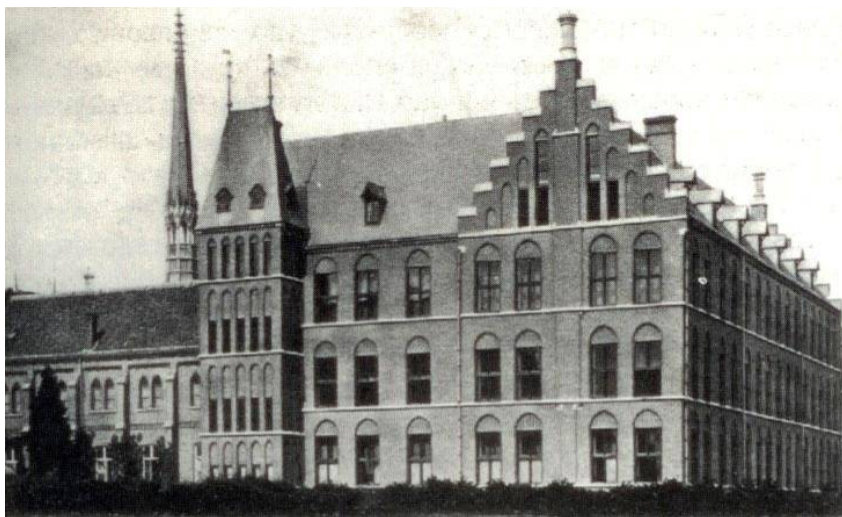
Vanaf 1947 werden er ook filialen van de orde in Duitsland gesticht, onder andere in Waldfeucht, Rippoldsau, Freiburg en Broichweiden.² Vanaf 1933 tot op heden leggen de zusters zich tevens toe op missiewerk in Indonesië (Java, Sumba en Timor).

¹ De familie Rutten had in 1861 ook het perceel voor de nieuwe parochiekerk en het kerkhof geschonken.

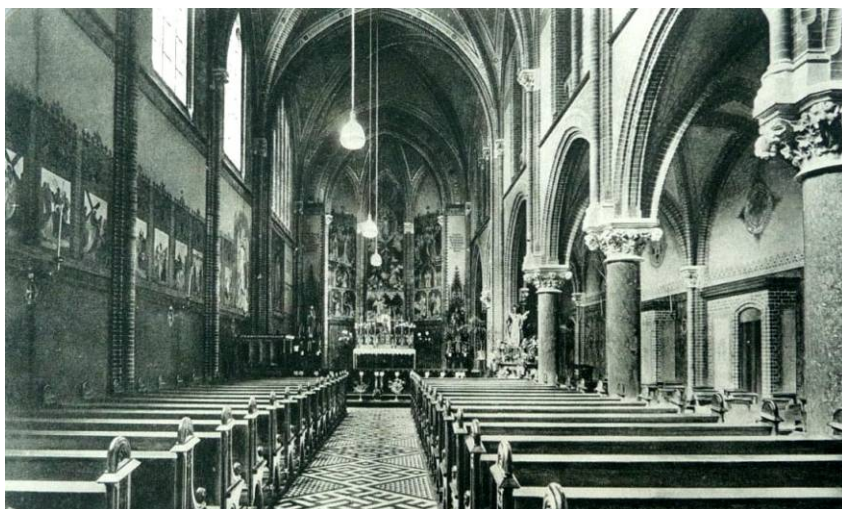
² Laumen, 1995, p.113

4 prent van het klooster te Koningsbosch, omstreeks 1879

5 de Mariavleugel vanuit het oosten, omstreeks 1895

6 het (neo-gotische) interieur van de nieuwe kapel uit 1896

korte geschiedenis van het klooster Koningsbosch

1873-1900

Ontwikkelingen in het klooster – Toen het eerste kloostergebouw in 1874 gereed was gekomen, werd er een gemengde lagere school in geopend. Drie jaar later, in 1877, werd Koningsbosch het moederklooster van de jonge congregatie. In 1879 werd een Duitse school (“Höhere Töchterschule”) geopend, met een internaat, voor leerlingen van 9 tot 18 jaar. Daarnaast werd er met een Duitse huishoudschool gestart. In 1883 breidde men uit met een ‘Normaalschool’ (later Kweekschool), waar eerst zusters en later ook anderen tot lerares werden opgeleid.

De gebouwen – Het eerste kloostergebouw werd tussen 1873 en 1874 gebouwd, mede door de hulp van bewoners van Koningsbosch en de omliggende dorpen. Het gebouw had een H-vormige plattegrond, met een ingangspartij parallel aan de straat en twee haakse vleugels aan beide zijden daarvan. Het werd vermoedelijk ontworpen door Johannes Kayser, maar oorspronkelijke bouwtekeningen zijn tijdens dit onderzoek niet gevonden.³

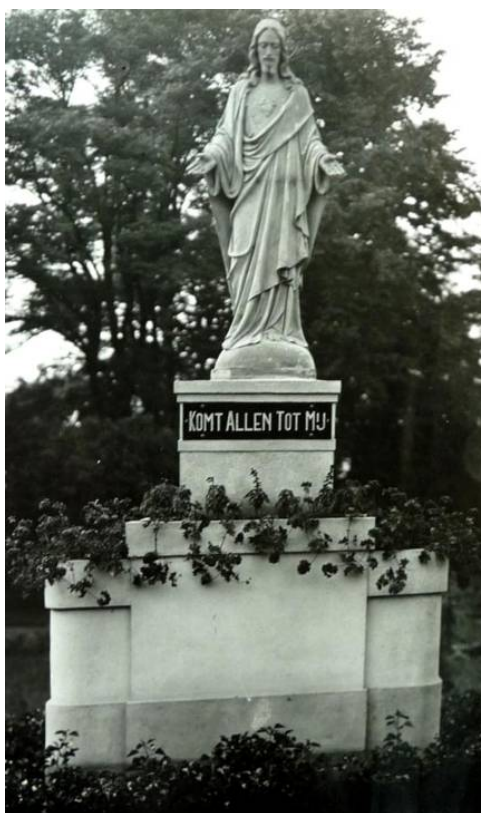
Door het uitbreiden van de onderwijstaken en het opnemen van pensionaires, groeide het bewoneraantal van het klooster snel. Hierdoor was al snel na de bouw van het eerste klooster een uitbreiding nodig. Aanvankelijk gingen de zusters in de naastgelegen dorpskerk naar de mis en was er een klein oratorium boven de ingang ingericht, maar al in 1876 werd er overgegaan op een verlenging van de oostelijke vleugel, de z.g. Annavleugel. Op de verdieping van de verlenging kwam een kapel voor de zusters zelf. Deze werd in 1878 in gebruik genomen. Deze kapel is te zien op een vroege prent van het klooster, uit omstreeks 1879. In 1889 werd de Annavleugel nogmaals verlengd met een bouwdeel waarin klaslokalen en een toneelzaal gevestigd waren. In 1893 werd er aan de westzijde van het klooster een vrijstaand gastenverblijf gebouwd, dat de naam ‘Josephshuis’ kreeg. Dit was drie verdiepingen hoog. Aansluitend aan dit gebouw werden een boerderij, bakkerij en een ziekenhuis gebouwd. In 1894 werd er een vleugel aan de noordzijde bijgebouwd, ‘Mariavleugel’ genoemd. Omdat het aantal zusters nog steeds groeide, werd in 1896 een nieuwe kapel bijgebouwd aan de westzijde, waardoor het complex een carrévorm kreeg en een binnenplaats ontstond. De kapel had een koor richting het noorden een tribune aan de zuidzijde. Er was één zijbeuk aan de oostzijde. De kerk werd in 1902 van kleurrijke muurschilderingen voorzien, in neogotische stijl. Op de verdieping boven de zijbeuk werden een nieuw oratorium en een Augustinuskapel ingericht. Aan de straatzijde werd een nieuwe vleugel gebouwd, die de oude westelijke vleugel van het eerste kloostergebouw incorporeerde. Deze vleugel werd de nieuwe hoofdingang. Op de begane grond kwamen spreekkamers en een groot atrium. Op de verdieping kwam de woning voor de rector. Het oude ingangsgebouw werd verbouwd, op dat moment kwam vermoedelijk het de toiletaanbouw tot stand.⁴

³ Stenvert e.a., 2003, p.182

⁴ Kroniek van Koningsbosch 1874-1990, p.1-8

7 het klooster Koningsbosch in de vroege twintigste eeuw vanaf de Kerkstraat

8 het H. Hartbeeld uit 1934, ter ere van het 60-jarig jubileum van de Congregatie

9 oorlogsschade aan de Kweekschool ca. 1945

1900-1945

Ontwikkelingen in het klooster – Na de opbouw van het klooster in het laatste kwart van de negentiende eeuw en een bouwcampagne omstreeks 1911 (zie beneden), kwam een periode van onrust ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. Het klooster bleef echter zowel Duitse als Nederlandse leerlingen huisvesten. Door veranderde wetgeving werd de Höhere Töchterschule in 1916 gesloten. Tijdens het interbellum was er sprake van een bloeiperiode in het klooster; met name de huishoudschool en de Kweekschool trokken veel leerlingen. Rond 1920 werd er gestart met professionele ziekenzorg, door één zuster de dagtaak te geven om voor de zieken in het dorp te zorgen. Dit was het begin van de wijkverpleging in Koningsbosch.

In 1934 werd het zestigjarig bestaan van de congregatie gevierd, waarbij een H.Hartbeeld op een sokkel in de tuin werd geplaatst, geschonken door de dochterhuizen. Eind jaren dertig werden de Kweekschool en de huishoudschool opgeheven, door het stopzetten van subsidie en veranderde omstandigheden in Duitsland, waar de meeste leerlingen vandaan kwamen.⁵

De periode 1940-1945 was een heftige tijd voor het klooster en haar gemeenschap. In 1941 werden de Zusters van Bethanië uit Venlo in de Kweekschool van Koningsbosch ondergebracht, die hiervoor provisorisch werd omgebouwd. In het najaar van 1944 kwam het klooster in de vuurlinie te liggen, tussen de Geallieerde troepen en terugtrekkende Duitse soldaten. Het klooster werd overspoeld door vluchtelingen en Duitse soldaten. De zusters trokken zich terug in de ruimten van het souterrain, die als schuilkelders worden gebruikt. Aanvankelijk draagt het klooster de Rode Kruisvlag, maar later wordt er Duitse artillerie op de bovenverdiepingen van de Kweekschool geplaatst. In november wordt het grootste deel de zusters geëvacueerd naar het onderkomen van de Paters Passionisten van Maria-Hoop in Diergaarde. Een klein aantal zusters blijft samen met de rector en bedrijfsleider van de boerderij in het klooster. Later komen hier enkele zieke zusters vanuit Diergaarde weer bij. Nadat Koningsbosch op 23 januari 1945 bevrijd is, kunnen alle zusters terugkeren naar het beschadigde klooster.⁶

De gebouwen – In 1911 werd begonnen met de bouw van een apart gebouw voor de Kweekschool, om voor subsidie in aanmerking te komen. Het gebouw moest een ingang aan de straatzijde hebben en werd daarom vóór de Annavleugel geplaatst. De Kweekschool was drie bouwlagen hoog en had een mansardedak. In het gebouw waren klaslokalen, een studiezaal, personeelslokaal, handwerklokaal, natuurkundelokaal, tekenzaal en een bibliotheek. Bij de Kweekschool voor leraressen hoorde ook een 'leerschool', waarin proeflessen gegeven konden worden. Ook hiervoor werd een plekje op het kloosterterrein gezocht. De leerschool werd vóór het Josephshuis geplaatst, met daartussenin een kleine speelplaats.

Tijdens de bouwcampagne van 1911 werd het middendeel van de Annavleugel (de kapel uit 1878) opgehoogd met twee verdiepingen. In 1925 kreeg het klooster elektrisch licht. Omstreeks 1930 werd de leerschool uitgebreid met één lokaal, dat tussen de leerschool en het Josephshuis gebouwd werd. Aan de zuidzijde van de leerschool werden toiletten bijgebouwd. Door deze aanbouwen werd de doorgang tussen de zuidvleugel van het klooster en de leerschool erg smal. Aan de straatzijde werd deze afgesloten door een houten spitsboogvormige poort.⁷ De oorlogsbombardementen zorgden voor flinke schade aan de gebouwen. Met name de Kweekschool was er slecht aan toe en van vrijwel alle ramen was het glas gesprongen of de kozijnen stuk. Ook was er een stuk weggeslagen uit de omgang aan de westzijde van de kapel.⁸

⁵ Kroniek van Koningsbosch, 1874-1990, p.12-15

⁶ idem, p.15-36

⁷ idem, p.9

⁸ Idem, p.42

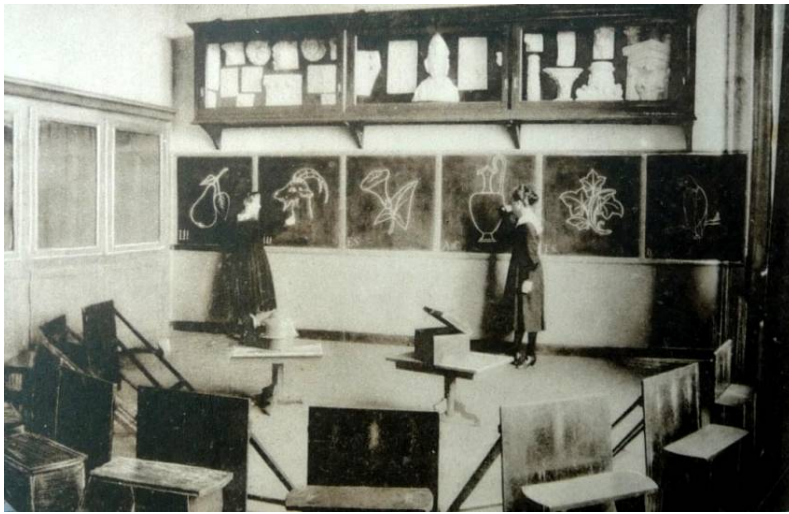
10 de pensionaatskeuken in het souterrain in de vroege twintigste eeuw

11 de fijne keuken in het souterrain in de vroege twintigste eeuw

12 een slaapzaal met chambrettes in de vroege twintigste eeuw

13 het tekenlokaal in de vroege twintigste eeuw

14 een studielokaal

15 het natuurkundelokaal

16 de keuken van de Huishoudschool in 1959

17 de ziekenzaal na de Tweede Wereldoorlog

1945-1982

Ontwikkelingen in het klooster – Direct na de oorlog werd er opnieuw gestart met het aannemen van pensionairen (1946). Tijdens de wederopbouw van het klooster werd besloten om ook het kloosterkerkhof op te knappen. Omdat het graf van de stichteres, Zr. Seraphine, op het parochiekerkhof gelegen was, waar men dacht aan opschoning van de graven, besloot men haar her te begraven op het kloosterkerkhof.

In 1949 werd de huishoudschool heropend. In het zelfde jaar werd tevens het 75-jarig verblijf van de Zusters in Koningsbosch gevierd, dat gepaard ging met festiviteiten. In de jaren vijftig en zestig beleefde het internaat in het klooster hoogtijdagen. Vanaf 1963 liep het aantal pensionairen echter terug, ondermeer door hervormingen in het onderwijssysteem. In 1982 kwam er een definitief einde aan het internaat.

De gebouwen – Na de bevrijding werd besloten om de gebouwen te herstellen, in plaats van te slopen en herbouwen, omdat men in het eerste geval op overheidssubsidie kon terugvallen. Het herstelwerk werd uitgevoerd door architect J. Beurskens en aannemersbedrijf Laudy. Besloten werd om tevens het sanitair, de waterleidingen en elektra te vervangen. Op de kapverdieping van de zuidvleugel werden elf logeerkamers en sanitair gebouwd. Het glas-in-lood van de kapel werd vervangen in helder glas. Enkele gespaarde ramen zijn later overgebracht naar het nieuwe moederhuis op de Windraak. Verder vonden er nog enige verbeteringen plaats op het gebied van afwatering en werd er een kolenbunker aan de noordzijde gebouwd.

Ter gelegenheid van het 100-jarig jubileum van de Congregatie werd in 1962 het kerkinterieur ‘gemoderniseerd’. De neogotische muurschilderingen verdwenen onder witte verflaag en de zwart-witte tegelvloer met motieven werd vervangen door ‘marmeren’ tegels. Ook ontdeed men de (laatsnegentiende-eeuwse?) beelden van hun verflaag en bracht men een nieuwe, uit hout gesneden kruisweg aan.

18 het interieur van de kerk begin jaren tachtig

19 de binnenplaats begin jaren tachtig

20 de recreatiekamer in de Mariavleugel, begin jaren tachtig

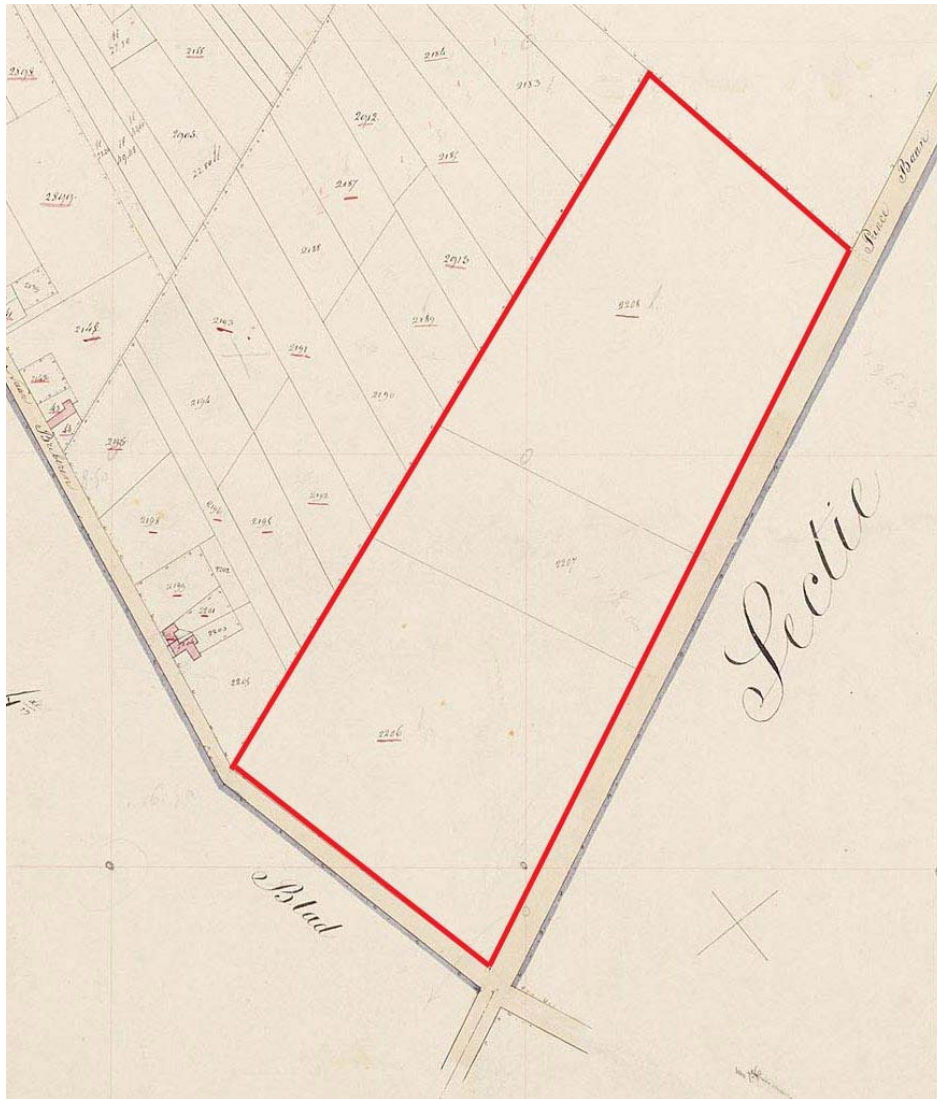
1982-2009

Ontwikkelingen in het klooster – Na het sluiten van het internaat werd het kloostercomplex in 1982 geschikt gemaakt voor bewoning door bejaarde zusters van de Congregatie. In 1995 volgde definitieve sluiting van het klooster en gingen de overgebleven zusters naar het klooster Agnetenberg in Sittard. Het generalaat verplaatste zich naar een verbouwde boerenhoeve op de Windraak bij Munstergeleen, waar het nu nog gevestigd is.

De gebouwen – De aanpassingen aan de gebouwen werden ook in 1982 door aannemer Laudy uitgevoerd. De onrendabele gebouwen werden afgebroken, d.w.z. de Kweekschool, het Josephshuis, de leerschool, de boerderij en de bakkerij. De oostvleugel (Annaveugel) kreeg een nieuwe voorgevel aan de straatzijde, naar ontwerp van architect Cristofoli, die op sobere wijze aansloot op de neogotische bouwstijl van de bestaande gebouwen. De vertrekken van de zusters werden met name in de Mariaveugel gesitueerd. De grote kapel werd alleen voor speciale gelegenheden gebruikt; de Josephskapel werd voor dagelijks gebruik ingericht. De Mariaslaapzaal en de Annaslaapzaal bleven beschikbaar voor vakantiecampen van het bisdom tot de opheffing van de vestiging in 1995. Daarna zijn de gebouwen tijdelijk in gebruik geweest door een religieuze beweging, die het altaar verwijderde en een doopbad aanlegde in de sokkel van het altaar. Ook werden er diverse muurschilderingen in de kapel aangebracht.

Op dit moment, voorjaar 2009, staan de gebouwen leeg en worden delen van het complex anti-kraak bewoond.

de ruimtelijke ontwikkeling van het kloosterterrein

21 kadastrale minuutkaart ca.1828

Ca.1828

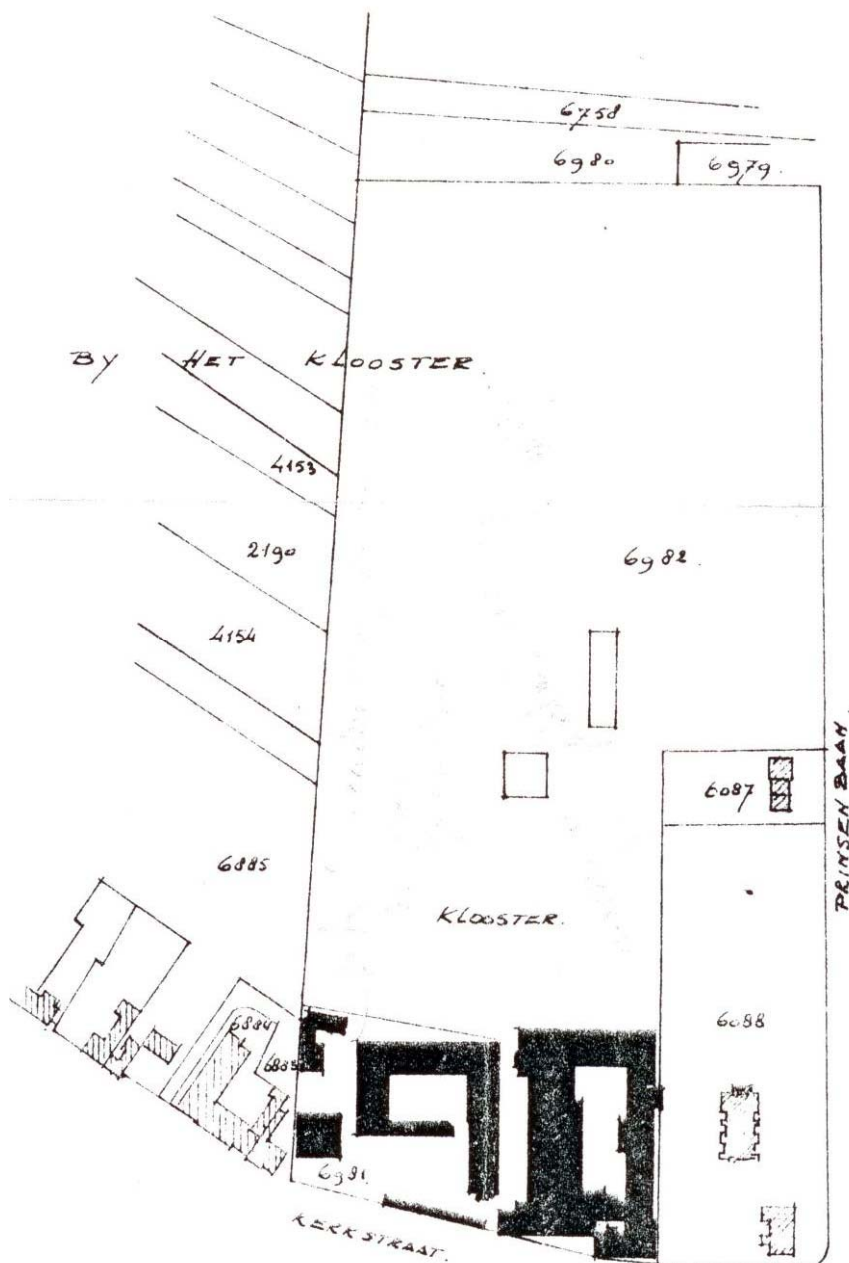
Omstreeks 1828, ten tijde van de eerste kadastrale kaart, was het perceel waarop later het klooster Koningsbosch gebouwd zou worden nog onbebouwd en in gebruik als bouwland en heideland. Het bestond uit drie grote percelen, die in het bezit waren van Martinus Rutten uit Sittard.

22 Detail uit de topografische kaart 1891, in rood het kloosterterrein

1891

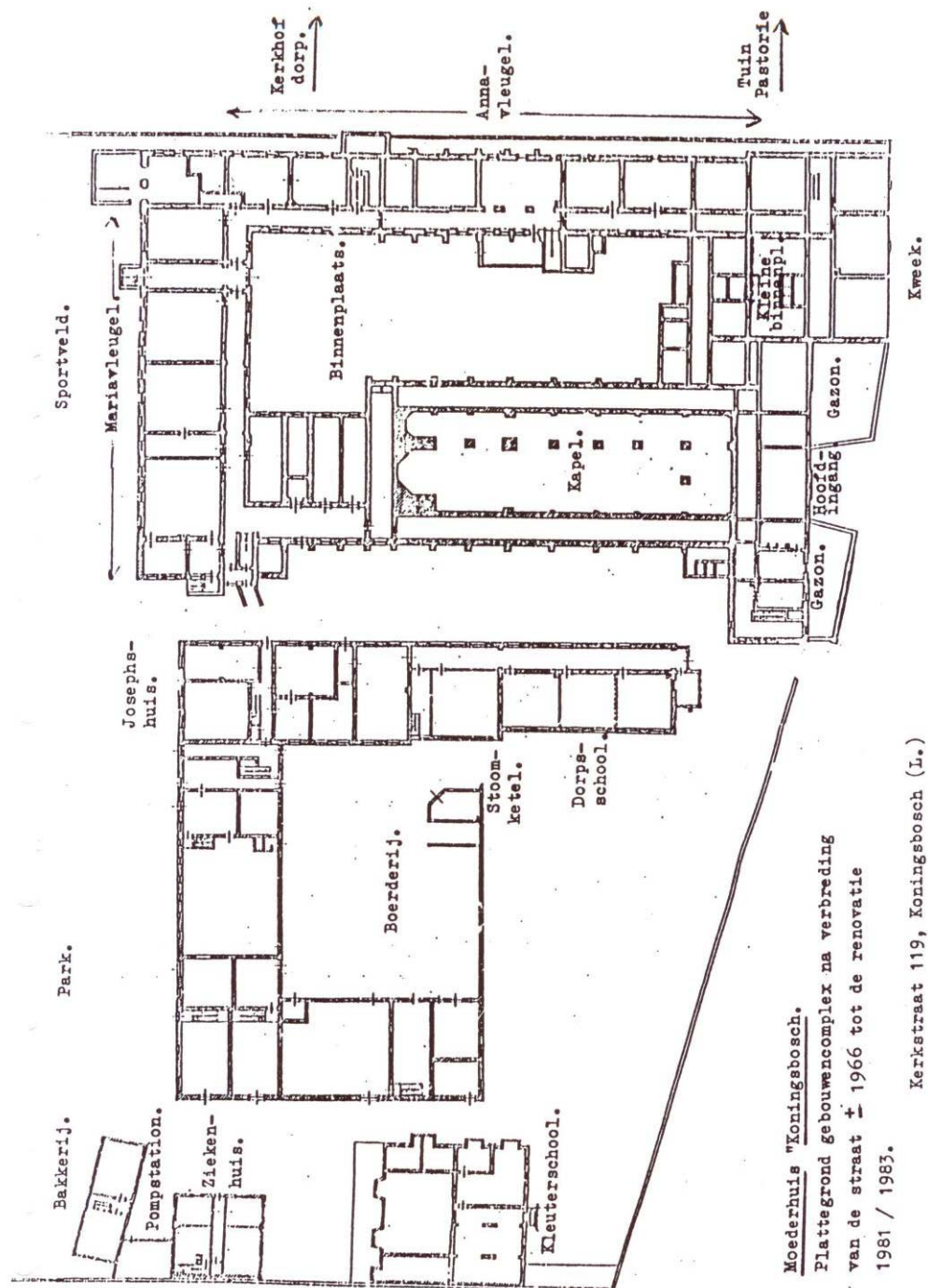
Omstreeks 1860 schonk de familie Rutten een deel van het perceel voor de bouw van de parochiekerk (1861) met een aanpalend kerkhof. Enkele jaren later verkocht de familie Rutten een grondstuk ten westen daarvan voor de bouw van het klooster voor de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed. Het eerste kloostergebouw kwam in 1874 gereed. Het meest noordelijke deel van het perceel (o.a. met een bosperceel) werd in 1878 aangekocht voor de aanleg van de moestuin, het park, het kloosterkerkhof en de bleek.

23 kadastrale tekening ca. 1980

Ca.1980

Eind negentiende en begin twintigste eeuw werden aan de westzijde van het kloostercomplex enkele gebouwen bijgebouwd, zoals het Josephshuis (gastenverblijf), een dorpschool, een boerderij, een kleuterschool en een ziekenhuis. Op de afbeeldingen hierboven en hiernaast is de kadastrale situatie en de groepering van de gebouwen omstreeks 1980 te zien, vóór de sloop van de bijgebouwen.

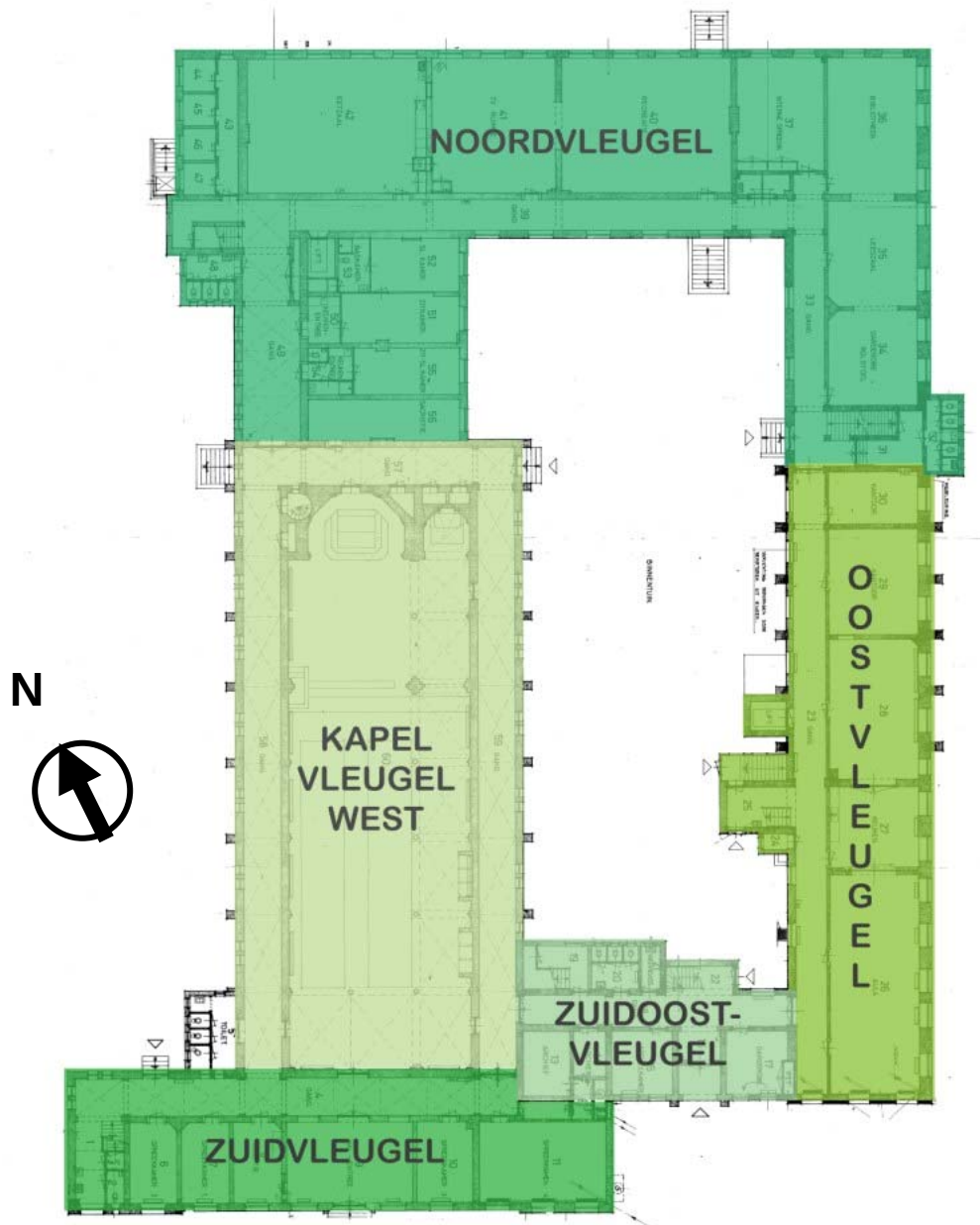

24 tekening van het kloostercomplex, maker en herkomst onbekend, situatie ca. 1983

1983

Op bovenstaande plattegrond is het gebouwencomplex van het klooster vóór de sloop van de bijgebouwen te zien.

bouwhistorisch onderzoek

25 Overzicht van de verschillende vleugels van het klooster Koningsbosch

inleiding

In het kader van de cultuurhistorische analyse van het kloostercomplex zijn de kloostergebouwen bouwhistorisch onderzocht. Het onderzoek bestond uit veldwerk en archiefonderzoek. Om de oorspronkelijke toestand van de gebouwen zo nauwkeurig mogelijk te achterhalen werden het bouwarchief van de gemeente Echt-Susteren, het bouwdoossier bij eigenaar Woongood-2-duizend en het archief van de RACM te Zeist geraadpleegd. Bij de gemeente Echt-Susteren waren slechts bouwtekeningen van de herstelwerkzaamheden na de Tweede Wereldoorlog aanwezig, die dateerden uit 1949. In het bouwdoossier van Woongood-2-duizend waren oudere tekeningen aanwezig van de aanleg van elektriciteitsleidingen in 1925. In het archief van de RACM waren geen tekeningen aanwezig. Van de oudste bouwfasen, eind negentiende eeuw, zijn voor zover bekend geen bouwtekeningen bewaard gebleven. Informatie over de oorspronkelijke toestand moest dus van de gebouwen zelf afgelezen worden. Het klooster is tijdens het onderzoek twee maal bezocht en alle ruimten (voor zover toegankelijk) onderzocht en gefotografeerd.

Tijdens het onderzoek stonden de volgende onderzoeksvragen centraal:

- Hoe hebben het complex én de individuele vleugels zich globaal in de loop van de tijd ontwikkeld?
- Welke globale wijzigingen en aanpassingen hebben in de loop van de tijd plaatsgevonden?
- Wat zijn de effecten van deze wijzigingen en aanpassingen geweest voor de gaafheid, herkenbaarheid en de bouwhistorische waarde van de bouwdelen?
- Wat is de bouwhistorische waarde van de afzonderlijke onderdelen en bouwvolumes van de vleugels?

Het bouwhistorische rapport is opgebouwd uit een beschrijving van het exterieur en interieur van de verschillende kloostervleugels, een synthese van de bouwgeschiedenis en een monumentale waardering van de verschillende gebouwonderdelen. De waardering is zowel met tekst als in tekeningen en een matrix verwoord.

Om de beschrijving van het complex leesbaar te houden zijn de verschillende vleugels van het complex opgedeeld naar windrichting én bouwhistorische samenhang. Zo is besloten de onderverdeling zuidvleugel, zuidoostvleugel, oostvleugel, noordvleugel en kapelvleugel (of westvleugel) te hanteren. Het complex ligt evenwel niet precies noord-zuid georiënteerd, maar voor het gemak is er vanuit gegaan dat dit wel zo is. De afbakening van de bouwvolumes is in het hiernaast afgebeelde kaartje weergegeven.

Voor de nummering van de ruimten is de nummering van de plattegronden uit 1982 (Laudy) overgenomen. Deze staan o.a. aangegeven in de monumentale waarderingskaarten aan het einde van dit rapportdeel.

26 de voorgevel van de zuidvleugel

27 ingangsportaal van de zuidvleugel

28 westelijke zijgevel zuidvleugel

29 achter- en zijgevel van de zuidvleugel

beschrijving exterieur¹

Hoofdropzet

Het klooster bestaat uit vier vleugels die een rechthoekige binnenplaats omsluiten. De panden zijn grotendeels drie bouwlagen hoog, voorzien van souterrain en kapverdieping. Binnen het klooster zijn duidelijk de verschillende bouwfases te onderscheiden. Het oost- en noordpand vormen een hoog, aaneengesloten geheel, het west en zuidpand zijn onregelmatiger van opbouw. De volumes worden in hoofdzaak afgesloten door elkaar snijdende zadeldaken belegd met rechthoekige leien en rensleien in Maasdekking. De afwatering vindt plaats via geprofileerde bakgoten op een gemetselde tandlijst. Alle vleugels zijn opgetrokken in baksteen in kruisverband, met per bouwphase verschillende baksteensoort, gevelindeling en venstertypen.

De zuidvleugel

Het zuidpand telt twee bouwlagen en een zolderverdieping en bevat links het opvallende entreevolume uit ca. 1900 dat wordt gedekt door een samenstelsel van schilddak en aangekapte zadeldaken over de topgevels die de drie risalieten in de voorgevel bekronen. In het voorschild bevinden zich evenals in de twee zijschilden laag in het dakvlak geplaatste dakkapellen. De gevels hebben een omlopende uitgemetselde plint afgesloten met een hardsteen waterlijst en voorzien van kelderlichten met een gebiljoende hardsteen omlijsting. De gevels worden geleed door speklagen ter hoogte van wisseldorpels en bovendorpels en een doorlopende hardstenen waterlijst onder de vensters. De symmetrische voorgevel heeft een regelmatige indeling met hardsteen kruisvensters gevuld met houten vensters. De vensters bevinden zich binnen in rode vormsteen uitgevoerde spitsboogomlijstingen met driepassen en siermetselwerk in de boogtrommels. In het middenrisaliet bevindt zich in een vergelijkbare omlijsting gevatte hoofdentree onder een forse, bewerkte houten luifel. Naar de dubbele houten deuren voorzien van siergehengen leiden hardsteen stoeptreden. De middenrisaliet wordt afgesloten met een tuitgevel waarin een spitboogvenster met neogotische hardsteen tracering en twee rechthoekige houten vensters. Hierboven bevindt zich op console en onder baldakijn een heiligenbeeld. De tuitgevels waarmee de zijrisalieten worden bekroond zijn voorzien van klimmende boogfriezen gevuld met rechthoekige houten venstertjes. Op de rechter tuitgevel is de oorspronkelijke hardstenen kruisbloem bewaard gebleven. De linker zijgevel bevat links in de eerste en tweede bouwlaag een gekoppeld spitsboogvenster met glas-in-lood. Rechts in de tweede bouwlaag een rechthoekig zesruits venster onder rondboog. In de achtergevel bevindt zich een achteringang in het rechter geveldeel naast de aansluiting van de kapel. Deze segmentboogvormig afgesloten entree heeft dubbele houten deuren. Rechts van deze deur en op de verdieping bevinden zich enkele gekoppelde spitsboogvensters zoals voornoemd. Tegen de achtergevel ter hoogte van de binnenhof bevindt zich een risaliet onder schilddak met rijke smeedijzeren sierbekroningen op elk nokuiteinde. In de uitbouw rechts in elke bouwlaag kleine getoogde T-vensters en links in elke bouwlaag vier smalle getoogde (toilet)venstertjes.

¹ De beschrijving van het exterieur is ontleend aan de Redengevende Omschrijving van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM).

30 de voorgevels van de zuidoostvleugel (midden) en de oostvleugel (rechts)

31 de achtergevel van de zuidoostvleugel

32 toegangsportaal van de zuidoostvleugel

De zuidoostvleugel

Rechts van het entreegebouw een terugliggend volume behorend tot de bouwfase van 1874. Dit volume is afgedekt met een zadeldak en wordt in het midden benadrukt door een licht risalerende partij met een vermoedelijk later gewijzigde topgevel. In deze risaliet een ingangsportiek met bepleisterd kruisribgewelf, dubbele houten paneeldeuren met gietijzeren deursloppers, een geprofileerd hardstenen deurslopper en een spitsboogvormig bovenlicht met houten vorktracering waarin glas-in-lood in visblaasmotieven. De gevel bevat houten kruisvensters met stolpramen onder en een extra tussenstijl in de bovenramen. De vensters zijn licht segmentboogvormig afgesloten en aan de onderzijde voorzien van hardstenen lekdoorpels. De gevel wordt afgesloten met een gemetseld boogfries. Rechts vooruitspringend de drie bouwlagen hoge, in 1982 vrijgekomen en dichtgemetselde nieuwe eindgevel van de oostvleugel.

33 de oostelijke zijgevel van de oostvleugel

34 de oostvleugel vanaf de Kerkstraat gezien

De oostvleugel

Het oostpand wordt door een zadeldak gedekt dat links eindigt met een schildeind en rechts het dak van het noordpand snijdt. Het pand bestaat uit een sober geveldeel links dat in 1912 verhoogd is. Rechts in deze partij bevinden zich vijf steunberen als overblijfsel van de hier aanwezige kapel uit 1876. De steunberen zijn anderhalve bouwlaag hoog en hebben een versnijding ter hoogte van de eerste bouwlaag. De twee vensterassen brede traveeën worden gescheiden door smalle lisenen en in het dakschild benadrukt door topgeveltjes met schouderstukken. Op de overgang tussen eerste en tweede bouwlaag bevindt zich een in siermetselwerk uitgevoerde cordonlijst voorzien van kruismotieven. In de eerste bouwlaag segmentboogvormig afgesloten vensters, in de tweede bouwlaag vierruits vensters onder latei en spitsboog, in de derde bouwlaag hoge vensters onder spitsboog. Rechts een uitgebouwd trappenhuis van vier bouwlagen onder sterk hellend schilddak bekroond met pironnen, waarin gekoppelde blinde lancetbogen voorzien van rechthoekige (toilet)venstertjes. Tussen het trappenhuis en de met een trapgevel bekroonde kopgevel van het noordpand bevinden zich drie venstersassen met kruisvensters onder spitsboogtrommels voorzien van metselwerk in sierverband vergelijkbaar met de vensters in het noordpand.

35 westelijke gevel van de oostvleugel (zuid)

36 westelijke gevel van de oostvleugel (noord)

37 de noordelijke gevel van de noordvleugel (Mariavleugel)

38 westelijke zijgevel van de noordvleugel

39 de onderdoorgang van de noordvleugel van de binnenplaats naar de tuin

De noordvleugel

De kopgevel van het noordpand heeft in het midden een uitgemetseld rookkanaal. Aan weerszijden vensters zoals voornoemd en in de top klimmende lancetvensters. De achtergevel van het oostpand aan de binnenhof heeft links een drie vensterassen tellende regelmatig ingedeelde partij uit 1912 die is gedetailleerd zoals de achtergevel van het noordpand. In de derde as van rechts een segmentboogvormige dubbele strokendeur met zware smeedijzeren gehengen en een spitsboogvormig bovenlicht gescheiden door een gemetseld deurkalf. Naar de verhoogde deur leidt een trap. Rechts hiervan een gevelindeling zoals in de voorgevel van het oostpand, met een topgevel en steunberen. Voorts een trappenhuis onder schilddak met sierbekroning. Het noordpand wordt afgesloten door een zadeldak tussen trapgevels dat een reeks dakkapellen bevat. Links in het achterschild een hoge gemetselde schoorsteen. In het midden van het noordelijk dakschild een door de gootlijst stekende topgevel onder zadeldak met hijsbalk, dubbele veelruits laaddeuren en een ijzeren balkon. De noordgevel telt vijftien vensterassen. In de kelderlaag rechthoekige kelderlichten met in de vierde as van links een kelderingang met houten deur. Daarboven in elke bouwlaag houten kruiskozijnen onder spitsbogen met metselwerkvulling in wisselend sierverband. De vensters van de drie bouwlagen rusten op doorlopende hardstenen waterlijsten. De symmetrisch ingedeelde achtergevel van het noordpand aan de binnenhof telt zes vensterassen. In de plint, die is afgesloten met een waterlijst in rode profielsteen bevinden zich vijf kelderlichten zoals in de voorgevel. In de tweede as van rechts een kelderingang met dubbele houten deuren voorzien van forse gehengen, een hardstenen trap en aan weerszijden van het trapgat een oorspronkelijke smeedijzeren balustrade. In elke bouwlaag bevinden zich zes houten kruisvensters onder spitsbogen met sobere boogvulling.

40 de noordvleugel aan de binnenplaatszijde

41 de westelijke gevel van de kapel vleugel

42 de kapel vleugel aan de binnenplaatszijde

43 de neogotische dakruiter van de kapel

De westelijke kapelvleugel

Het westpand omvat in het zuiden de kapel uit 1896 met langs de westflank een eenlaags kloostergang onder lessenaardak. Over het schip een zadeldak met een geknikt flauw hellend oostelijk zijschild over de twee bouwlagen tellende oostelijke zijbeuk. Op de nok bevindt zich aan de zuidzijde een achzijdige dakruiter, met open klokkenstoel voorzien van wimbergen met driepasmotieven en bekroond door een spits met siernaald en haantje. Het zuidelijk nokuiteinde heeft een pinakel. De dakschilden bevatten gelijkvormige dakkapelletjes bekroond door zinken pironnen. De gevels van de kapel worden gekenmerkt door de toepassing van rode en roodbruin geglazuurde vormsteen onder meer rond en in vensteropeningen, en als omlijsting en afdekking van steunberen. De gevels van de kapel worden geleed door steunberen, waartussen zich grote spitsboogvensters met maaswerk bevinden. In de westelijke kloostergang gekoppelde spitsboogvensters tussen steunberen in elke travee. Het noordelijke volume van het westpand heeft aan de westzijde drie uitspringende volumes waarvan het hoge middelste volume met een eigen schilddak wordt gedekt. Deze uitbouw bevat een trappenhuis en heeft bij gevolg een afwijkende gevelindeling. Het trappenhuis wordt met een serie blinde rondboognissen afgesloten. Links een drie bouwlagen en souterrain tellende aanbouw onder lessenaardak tegen de eindgevel van de noordvleugel. De trapgevel boven deze uitbouw is versierd met sobere klimmende boogfriezen. In het midden is een rookkanaal opgenomen die uitkomt in de top. In de uitbouw kelderlichten, en rechthoekige vensters in drie bouwlagen onder spitsbogen en segmentbogen (derde bouwlaag) op doorlopende waterlijsten. De lage uitbouw rechts heeft een aangekapt schilddak. Aan de binnenhofzijde heeft het westpand ter hoogte van de kapel een regelmatige gevelindeling van zeven traveeën tussen steunberen, met in de eerste bouwlaag boven de plint tweelingvensters, een tussenverdieping met zelfstandige lancetvenstertjes, een derde bouwlaag met brede spitsbogen voorzien van een drielicht-tracering. De laatste travee heeft een afwijkende opstand met in de eerste bouwlaag een entree. De achtergevel van het rechter deel ligt terug ten opzichte van de kapel en heeft een indeling zoals de achtergevel van het noordpand.

44 souterrainruimte 0.2 in de zuidvleugel

45 de trap op de begane grond in gang 1

46 gang 4 in de zuidvleugel richting westen

47 de voormalige entreehal 9

beschrijving interieur

De zuidvleugel

Souterrain – De zuidvleugel is aan de westzijde deels onderkelderd. De kelders zijn toegankelijk via een keldertrap, onder het westelijke trappenhuis van de begane grond. Er zijn in totaal vier kelderruimtes, drie rechthoekige en één L-vormige. Alle zijn voorzien van cementtegels op de vloer en overdekt met bakstenen troggewelven tussen stalen liggers, die haaks op de voorgevel zijn gelegd. In de kelders zijn nog de originele houten paneeldeuren en de houten keldertrap aanwezig.

Begane grond – Op de begane grond van de zuidvleugel zijn er kamers aan de voorzijde en een lange gang aan de achterzijde, parallel aan de achtergevel. De gang komt aan de westzijde uit bij een trappenhuis met een toiletruimte. Ruimte 1 tot en met 10 horen bij de nieuwbouw van de vleugel omstreeks 1896, ruimte 11 hoort bij een oudere bouwphase (eerste bouwvolume uit 1874), waarvan een vleugel later in de zuidvleugel is opgenomen.

De houten trap heeft een leuning met fraaie gedraaide balusters en een decoratieve trappaal. De gang is voorzien van gestucte kruisgewelven en de houten paneeldeuren van de kamers die aan de gang grenzen dateren uit de bouwtijd. De vloertegels van de gang dateren uit een later stadium.

Kamer 6, 7, 8 en 10 zijn eenvoudige smalle kamers, allen voorzien van een vroegtwintigste-eeuwse radiator. Ruimte 9 is een voormalige entreehal, met een dubbele deur met bovenlicht naar de gang, met aan weerszijden een rondboogvenster. De originele vloer met gedecoreerde, rood-witte cementtegels is nog aanwezig, evenals een houten cassetteplafond.

48 overloop 1.01 in de zuidvleugel

49 trap naar de tweede verdieping 1.03

50 gang 2.09 op de tweede verdieping

51 grenen kapsant van de dakconstructie

Eerste verdieping – De eerste verdieping heeft globaal dezelfde indeling als de begane grond, met het trappenhuis in het westen, de kamers aan de voorzijde en de verbindende gang aan de achterzijde. Het trappenhuis vanaf de begane grond wordt voortgezet tot aan de overloop van de eerste verdieping. De verbinding naar de kapverdieping is bij de voorgevel geplaatst, en wordt afgesloten door een deur. Het betreft een houten spiltrap met dunne, gedraaide spijlen in de leuning. Onder de trap is een kast. Halverwege de gang aan de achterzijde is een laattwintigste-eeuwse trap naar het doxaal van de kapel.

De kamers 1.05 tot 1.11 hebben nog de oorspronkelijke paneeldeuren aan de gangzijde, hoewel sommige voorzien zijn van beplatingen. In een aantal kamers zijn nog vroegtwintigste-eeuwse radiatoren en/of houten raamblinden aanwezig.

Kapverdieping – De kapverdieping heeft een centrale gang, met links en rechts daarvan kamers. Aan de westzijde is een smal trappenhuis. Aan de oostzijde is een groet ruimte (2.16). De indeling dateert mogelijk uit het tweede kwart van de twintigste eeuw, gezien de vormgeving van de paneeldeuren naar de kamers. Het dak wordt gedragen door grenen spanten, z.g. ‘verbeterde Hollandse spanten’, met geknikte spantbenen.

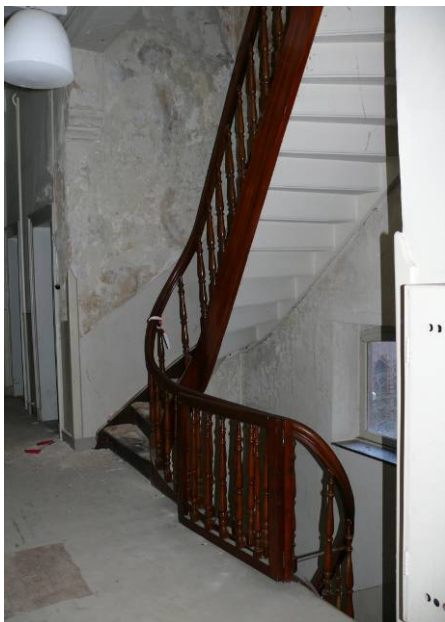
52 één van de ‘verbeterde Hollands spanten’ van de kapconstructie van de zuidvleugel

53 paneeldeur tussen gang 18 en 23

54 muurschildering in ruimte 5

55 de slingertrap op de eerste verdieping

56 toiletruimten 20 op de begane grond

De zuidoostvleugel

Hoofdropzet – De zuidoostvleugel is een relict van het eerste H-vormige klooster uit 1873, dat in de loop van volgende bouwfases deels is afgebroken en waar onderdelen (waaronder trappenhuis en toiletten) zijn toegevoegd. De zuidoostvleugel is daarom onregelmatig van grondplan en heeft geen homogeen exterieur.

Begane grond – Op de begane grond is een centrale gang, parallel aan de voorgevel, voorzien van een hardstenen vloer. Aan de voorzijde van deze gang is de entreehal (16) met links en rechts daarvan een kamer (15 en 17). De entreehal is voorzien van hardstenen vloer met witte en zwarte stenen. De toegangsdeur heeft een spitsboogvorm aan de bovenzijde, voorzien van polychroom glas-in-lood. Kamer 15 en 17 hebben een stucplafond met een gestucte vierpasvorm in het midden en lijsten rondom. In kamer 15 zijn restanten van een muurschildering zichtbaar, met een geschilderd kruis tegen de oostelijke wand en een geschilderde lambrisering rondom. Grote delen daarvan zijn aan het zicht onttrokken door een houten lambrisering en/of een witkalklaag. Aan weerszijden van de vensters zijn houten blinden

Aan de westzijde van kamer 15 zijn een aantal archiefruimten, met een recente indeling en afwerking (ruimte 12-14). Aan de achterzijde van de gang is – in een laatnegentiende-eeuwse aanbouw – aan de westzijde een trappenhuis met ten oosten daarvan toiletruimten. De fraaie houten bordestrap dateert van het einde van de negentiende eeuw en verbindt de begane grond met de verdieping. De toiletdeuren en vloeren in ruimte 20 dateren uit dezelfde periode, het sanitair zelf is in de twintigste eeuw vervangen. Ten oosten van het toiletblok ligt een tweede trappenhuis, dat uit de eerste bouwfase (1873) stamt. De fraaie houten slingertrap heeft gedraaide spijlen en loopt door tot aan de zolderverdieping. Bij de verbinding van gang 18 met de gang van de oostvleugel (gang 23) en de kapelomgang (gang 59) zijn puiken met dubbele paneeldeuren en een gedeeld bovenlicht.

Eerste verdieping – De eerste verdieping heeft in grote lijnen dezelfde indeling als de begane grond: kamers aan de voorzijde, een gang aan de achterzijde en daarachter een aanbouw met trappenhuis en toiletruimten en een aanbouw met alleen een trappenhuis. De gang (1.17) eindigt aan de westzijde met een korte trap die toegang geeft tot het voormalige oratorium boven de zijbeuk van de kapel. De toiletruimtes (1.15) hebben nog de oorspronkelijke geel-zwarte tegelvloeren en houten paneeldeuren. De kamers aan de voorzijde hebben vroegtwintigste-eeuwse radiatoren.

Kapverdieping – Op de kapverdieping is er in de westelijke aanbouw een grote CV-ruimte en een badruimte. Ten oosten daarvan eindigt het oostelijke trappenhuis met een balustrade. Naast het trappenhuis is een badruimte, met een twintigste-eeuwse inrichting en een vroegtwintigste-eeuwse paneeldeur.

57 souterrainruimte 0.6 richting zuiden

58 gang 0.5 richting zuiden

59 souterrainruimte 0.8, voormalige bakkerij

60 gang 0.12 richting het zuiden

De oostvleugel

Souterrain – Van de oostelijke vleugel is het zuidelijke gedeelte grotendeels onderkelderd. Er is een gang aan de binnenplaatszijde (0.5), met een bakstenen tongewelf en deels vierkante cementtegels, deels cementtegels in honinggraatmotief op de vloer. Ten oosten van deze gang liggen twee ruimten, 0.6 en 0.7, die beide eveneens een bakstenen tongewelf hebben en cementtegels op de vloer. Deze drie ruimtes (0.5-0.7) zijn waarschijnlijk restanten van het eerste bouwvolume uit 1873; de kelderruimten ten noorden hiervan hebben een ander karakter. Gang 0.5 wordt voortgezet in gangruimte 0.12, met ten oosten daarvan twee kelderruimten (0.8 en 0.9). Beide kelderruimten, ooit in gebruik door de bakkerij van het klooster, worden overspannen door bakstenen troggewelven tussen stalen balken. Ruimte 0.8 heeft een vloer van cementtegels, ruimte 0.9 en gang 0.12 zijn beide voorzien van een terrazzovloer. In gang 0.12 is tegen de westelijke buitenmuur een terrazzo aanrecht, vermoedelijk gebruikt om het deeg op te kneden. De gang loopt door in het noordelijke deel van de oostvleugel en in de daarmee verbonden noordelijke vleugel. De kelders van de oostvleugel zijn toegankelijk via een trap vanaf de begane grond aan de noordzijde (onderdeel van het trappenhuis) en via een trap naar het binnenterrein aan de zuidzijde van gang 0.12.

61 gang 23 richting het zuiden

62 dubbele paneeldeur tussen ruimte 27 en 28

63 deur met bovenlicht tussen gang 1.21 en 1.17

64 deur met bovenlicht in gang 1.21

Begane grond – De oostelijke vleugel heeft op de begane grond aan de westzijde een lange gang, met aan de oostzijde daarvan een vijftal kamers. De gang (23) heeft een hardstenen vloer met licht- en donkergrijze plavuizen. Bij de aansluiting met gang 33 van de noordvleugel is een houten pui met een dubbele houten paneeldeur en een rondbogig, gedeeld bovenlicht.

Ruimte 26 en 27 waren tijdens het onderzoek niet toegankelijk. In de tussenmuur van ruimte 27 en 28 is een brede, dubbele paneeldeur (XIXd). Ruimte 28 en 29 zijn voorzien van een eenvoudige houten lambrisering. Alle kamers hebben nog de originele houten paneeldeur aan de gangzijde. Halverwege de oostvleugel is aan de westzijde een trappenhuis naar de verdiepingen (25), in een uitbouw op de binnenplaats. De trap heeft hardstenen treden en een gietijzeren balustrade met een houten leuning. Naast het trappenhuis aan de westzijde is een kleine uitbouw met een toilet (24).

Eerste verdieping – Op de eerste verdieping is er eveneens een lange gang aan de westzijde. Aan de oostzijde zijn aan de zuidkant een vijftal kamers (1.22 t/m 1.26), met een sobere afwerking en laatnegentiende-eeuwse paneeldeuren aan de gangzijde. Ter hoogte van kamer 1.25 is een pui in de gang aangebracht met een dubbele paneeldeur en een rechthoekig bovenlicht met polychroom glas-in-lood. Naast het trappenhuis aan de westzijde is een kleine uitbouw met een toilet. De noordelijke helft van de oostvleugel heeft deels een twintigste-eeuwse indeling met kleine kamers (ruimte 1.30 t/m 1.37). Deze zijn ingebouwd achter een oorspronkelijke afscheidingsmuur met de gang. Kamer 1.38 hoort tot de oorspronkelijke ruimteverdeling. Zowel in kamer 1.38, als in de gangmuur zijn nog oorspronkelijke paneeldeuren aanwezig. Bij de aansluiting van gang 1.28 op de gang van de noordelijke vleugel is een hoge, dubbele paneeldeur.

65 het trappenhuis van de oostvleugel

66 paneeldeuren in gang 2.32

67 gang 2.24 richting het noorden

68 gang 3.01 richting het zuiden

Tweede verdieping – Ook de tweede verdieping van de oostelijke vleugel is onderverdeeld in een noordelijk en een zuidelijk deel. Beide delen zijn omstreeks het midden van de twintigste eeuw opgedeeld in kleine slaapkamers, met een gang aan de westzijde. Rondom het trappenhuis aan de westzijde is in het zuidelijke deel een hal afgescheiden (2.32); gezien de oude paneeldeuren mogelijk een de enige oude indeling op dit niveau. Ook de toiletruimte 2.33 naast het trappenhuis dateert van het einde van de negentiende eeuw (deur, vloer), het sanitair zelf is vernieuwd. Het plafond boven het zuidelijke deel is tweemaal verlaagd. Daarboven is een balklaag met stalen balken en troggewelven daartussen. Ook boven het noordelijke deel is een stalen balklaag met troggewelven. De stalen balken zijn bij de zijgevels op decoratieve, geprofileerde consoles opgelegd.

Derde verdieping – De derde verdieping is de kapverdieping en loopt over zowel het noordelijke als het zuidelijke deel van de vleugel door, zonder scheidingswand. Aan de westzijde zijn in de tweede helft van de twintigste eeuw een aantal slaapkamers afgescheiden (3.06-3.12), ieder voorzien van houten muurkasten. De kap wordt gedragen door twaalf grenen spanten, met geknikte spantbenen.

69 de laattwintigste-eeuwse kamerverdeling van de derde verdieping

70 onderdoorgang op souterrainniveau

71 ruimte 0.24 richting het westen

72 het warmhoudkastje in de muur van 0.24

73 gang 0.32

De noordvleugel

Souterrain – De gehele noordelijke vleugel is onderkelderd. De gang van de oostelijke vleugel wordt vervolgd in de verbindingsgangen 0.13 en 0.20, die parallel aan de binnenplaats lopen. Aan de westzijde eindigt gang 0.20 bij de westelijke zijgevel. De gangen hebben tegelvloeren van zwarte en gele cementtegels. Aan deze gang zijn een groot aantal kelderruimten geschakeld. Alle ruimten worden overspannen door stalen ribben met bakstenen troggewelven. Ruimte 0.14 is een voormalige voorraadkamer met een betegelde vloer en lambrisering (XXa). Tegenover deze ruimte is aan de zijkant van de gang een kelderkast, onder de binnenplaats. Ruimte 0.15 was een was- en badruimte, met aangrenzende droogruimte (0.16). In ruimte 0.17 is in de late twintigste eeuw een CV-installatie aangelegd. Ruimte 0.18 (voormalige wasserij) heeft een zwart-witte terrazzovloer. Tegen de noordgevel is een toilet ingebouwd. Naast ruimte 0.18 is een onderdoorgang (0.19) vanaf de tuin aan de noordzijde naar de binnenplaats aan de zuidzijde. Deze heeft een vloer met profieltegels. Aan weerszijden van de gang is een forse, dubbele houten toegangsdeur (XIXd).

Ruimte 0.21, de voormalige huishoudschool, heeft dezelfde zwart-gele tegelvloer als de gangen. In ruimte 0.22, de pensionaatskeuken, zijn de vloertegels in een later stadium door rode tegels vervangen. In de afwaskeuken 0.23 zijn de originele zwarte en gele tegels nog aanwezig, evenals de originele, lichtgrijs geglazuurde wandtegels. Ook ruimte 0.24 heeft nog de originele vloer en deels ook de originele wandtegels. In deze ruimte is in de westelijke zijmuur een warmhoudkast met ijzeren deuren en een kolenreservoir aan de onderzijde. Tegen de westgevel van de noordvleugel is een magazijnruimte en een hal met een laattwintigste-eeuws toilet (0.26 en 0.27).

Aan het uiteinde van gang 0.20 is een trap naar de bovenverdiepingen. Deze heeft hardstenen treden en een eenvoudige leuning die aan de zijwanden van het trappenhuis is bevestigd. Achter het trappenhuis, bij de westelijke gevel, is een korte gang haaks op de buitengevel. Deze heeft een bakstenen tongewelf. Volgens de overlevering is het een verbindingsgang naar de naburige boerderij, vermoedelijk om groenten en fruit naar de kloosterkeukens te vervoeren. Na de sloop van de boerderij is de gang dichtgezet nabij het klooster.

In het zuidwestelijke deel van de noordvleugel is een centrale gang tegen de westgevel (0.32), met aan de oostzijde daarvan een aantal langwerpige kelderruimten (0.29 t/m 0.36). Dit waren vroeger opslagkelders. Om die reden zijn er in de late twintigste eeuw in ruimte 0.33 en 0.34 koelcellen aangebracht.

74 het trappenhuis in ruimte 31

75 ruimte 40 en 41

76 toiletruimten 48 op de begane grond

77 muurschildering in de sacristie (56)

Begane grond – De indeling van de begane grond bestaat wederom uit de verbindingsgang, die de U-vorm van de vleugel volgt en parallel aan de westgevel eindigt (ruimtes 33, 39 en 49). Bij de aansluiting met de oostvleugel is een trappenhuis (31), dat het souterrain, de begane grond en de verdiepingen verbindt. De bordestrap is bijzonder fraai vormgegeven, met hardstenen traptreden, sierlijke, gietijzeren leuningen. De middenmuur van de trap wordt ondersteund door zuilen met gestucte kapitelen met acanthusbladeren. Aan het hoofd van het trappenhuis is een uitbouw met toiletten (32). De toiletruimten hebben laatnegentiende-eeuwse paneeldeuren. Een deel van het sanitair heeft nog gietijzeren stortbakken.

Ten noorden van het trappenhuis zijn drie ruimtes, die door openingen in de tussenmuren met elkaar verbonden zijn (34 t/m 36). Deze waren tijdens het onderzoek niet toegankelijk. In kamer 37 in de noordelijke vleugel is in de twintigste eeuw een inbouw gemaakt. Ruimte 40 t/m 42 waren tijdens het onderzoek niet toegankelijk. Van ruimte 40 en 41 is bekend dat ze een plafond hebben van stalen liggers met bakstenen troggewelven. Deze lopen door boven gang 39. De gang heeft een hardstenen vloer. De noordvleugel eindigt aan de westzijde met een reeks kamertjes, verbonden met een smalle gang (43) haaks op de hoofdgang, naast het westelijke trappenhuis. De kamertjes hebben nog de oorspronkelijke, laatnegentiende-eeuwse schuifpaneeldeuren.

Aan de zuidzijde van het trappenhuis is een uitbouw met toiletten (48). In het voorportaal is nog de originele vloer aanwezig, evenals de oorspronkelijke wasbak en de profiellijst boven de (vernieuwde) wandtegels. De toiletruimten zelf bezitten nog de oorspronkelijke, laatnegentiende-eeuwse wandtegels (wit met blauwe decoratielijst) en fraaie paneeldeuren.

Aan gang 49 zijn smalle, diepe kamers gelegen (50 t/m 55) die in de late twintigste eeuw voorzien zijn van bad- en keukeninbouwen. In ruimte 53 is een lift ingebouwd. De oorspronkelijke plafonds met stalen liggers en bakstenen troggewelven gaan schuil achter verlaagde plafonds. De laatste ruimte aan de zuidzijde, nr.56, is de sacristie van de kapel. Hier zijn de troggewelven nog zichtbaar. De ruimte is voorzien van muurschilderingen met decoratieve patronen, die deels zijn overgeschilderd. Ook zijn de oorspronkelijke kledingkasten nog aanwezig.

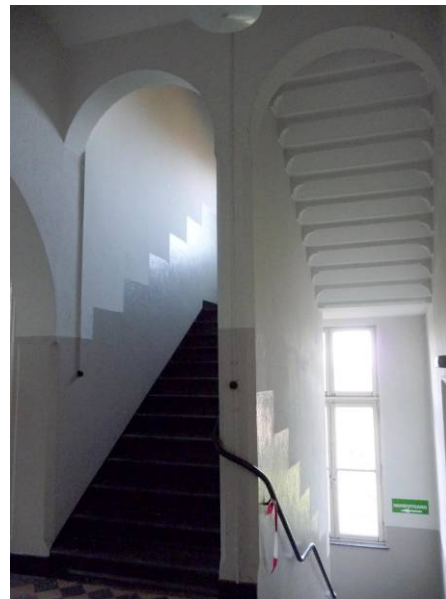
78 smeedwerk in het oostelijke trappenhuis

79 de toneelzaal 1.41 richting het noorden

80 omstucte balken in gang 1.40

81 het westelijke trappenhuis

Eerste verdieping – Ook op de eerste verdieping heeft het oostelijke trappenhuis van de noordvleugel een fraaie vormgeving, met sierlijke balustrades en ondersteunende zuilen. De toiletten in de aanbouw hebben ook op dit niveau nog de originele tegelvloer en paneeldeuren. Ten noorden van het trappenhuis is aan de binnenplaatszijde de verbindingsgang 1.40, die doorloopt tot aan de noordgevel. Zeven balken van de balklaag van de tweede verdiepingsvloer zijn hier in het zicht. De balken zijn voorzien van sierstucwerk en hebben consoles met gestucte diamantkoppen aan weerszijden van de gang. Ten oosten van de gang is een grote toneelzaal (1.41), met een podium aan de noordzijde. Ook hier zijn de moerbalken in het zicht en aan weerszijden van de zaal voorzien van gestucte consoles.

Gang 1.40 wordt in de noordelijke vleugel voortgezet in gang 1.50, parallel aan de binnenplaats. De gang wordt overspannen door stalen liggers met bakstenen troggewelven, haaks op de noordelijke gevel. Deze vormen tevens het plafond van de kamers aan de noordzijde. De meest oostelijke kamers (1.42 t/m 1.52) zijn voortgekomen uit een opdeling van vier grotere kamers tot zes zit- en slaapkamers omstreeks 1980. De interne wanden van deze zit- slaapkamers zijn uit die periode, aan de gangzijde zijn nog de originele paneeldeuren aanwezig, waaronder enkele hergebruikte deuren uit de afgebroken kweekschool.

Aansluitend aan de kamers is een grote zaal (1.53), met twee muurkasten met paneeldeuren aan de westzijde. Hierachter is wederom een reeks kleine (muziek-) kamertjes (1.62-1.65), verbonden met een gangetje. De kamertjes zijn voorzien van schuifpaneeldeuren. Het westelijke trappenhuis met de hardstenen traptreden wordt op deze etage voortgezet naar de bovenverdiepingen. Aan de zuidzijde van het trappenhuis zijn wederom toiletten in de aanbouw (1.60). Op dit niveau zijn de oorspronkelijke geel-zwarte vloertegels en de witte wandtegels met blauwe bies nog bewaard gebleven, evenals de paneeldeuren. In het verbindingsstuk met de kapelvleugel zijn op de eerste verdieping vier leslokalen, die onderling verbonden zijn door binnendeuren (1.54-1.57). Boven deze lokalen zijn de oorspronkelijke troggewelven nog aanwezig, evenals de houten paneeldeuren. In de noordwestelijke hoek is in een later stadium een lift ingebouwd.

82 originele toiletruimten 2.64

83 interieur van een chambrette

84 slaapzaal 2.48 met chambrettes, richting het oosten

Tweede verdieping – Op de tweede verdieping van de noordvleugel is wederom zowel aan de oost- als aan de westzijde een trappenhuis met toiletten. Het oostelijke trappenhuis heeft een zuil met een gestuct kapiteel tussen de twee trapdelen. In de toiletruimten (2.44) zijn de laatnegentiende-eeuwse paneeldeuren en tegelvloeren bewaard gebleven. Het oostelijke deel van de noordvleugel is één open (slaap-) zaal (2.46) met daarin rug aan rug houten chambrettes geplaatst. Deze chambrettes dienden als slaapkamertje voor de pensionairen, er paste net een bed, een kast en een wasbak in. Ze zijn aan de voorkant open en worden daar gesloten d.m.v. een gordijn.

In zaal 2.46 zijn één groot en één klein blok van dubbele chambrettes in het midden geplaatst en twee reeksen van enkele chambrettes tegen de westelijke zijmuur. De zaal staat via een kleinere slaapzaal (2.47) in verbinding met een andere grote slaapzaal in de noordvleugel (2.48). In de kleine slaapzaal zijn twee grote chambrettes ingebouwd, vermoedelijk voor de toeziende zusters.

In de grote slaapzaal 2.48, die het grootste deel van de noordvleugel inneemt, zijn twee rijen dubbele chambrettes geplaatst, parallel aan de noordgevel. Aan de oostzijde zijn twee grotere chambrettes voor toeziende zusters. Aan de westzijde is een rij haaks geplaatste enkele chambrettes, incl. een kamer voor een zuster, met een kastenrij aan de achterzijde.

Op de westelijke hoek, naast de slaapzaal, zijn drie kleine kamers; een gangetje, een zit- en een slaapkamer (2.65-2.67). Alle ruimten in de noordelijke vleugel worden overspannen door stalen ribben met bakstenen troggewelven, haaks op de noordelijke gevel. Het westelijke trappenhuis is hier afgescheiden met een aparte overloop. De toiletten in de aanbouw hebben ook op dit niveau nog de oorspronkelijke, laatnegentiende-eeuwse vloer, paneeldeuren en tegel-lambrisering.

De verbindingsvleugel met de kerkvleugel heeft op de tweede verdieping een laattwintigste-eeuwse indeling, waarbij zeven slaapkamers en een badkamer zijn afgescheiden. Één scheidingsmuur (tussen de kamers 2.54/2.55 en 2.61/2.60) behoort bij de oorspronkelijke indeling van de vleugel. In de noordwestelijke hoek is in een recente bouwphase de lift ingebouwd. De kamers worden overspannen door troggewelven, die parallel aan de binnenplaats zijn gelegd.

85 kapruimte 3.15 richting het zuiden

86 kapruimte 3.18

87 hijsinstallatie in ruimte 3.18

Derde verdieping – De derde verdieping is tevens de kapverdieping. Op dit niveau eindigen beide trappenhuizen. In de oostelijke ‘toilet’- aanbouw is op dit niveau een badkamer gerealiseerd (3.13). In het oostelijke deel van de noordvleugel is een L-vormige ruimte (3.15), die vroeger ook als slaapzaal diende. Op de vloer tekenen de contouren van verdwenen chambrettes af. De kap van het zuidelijk deel van deze ruimte wordt gedragen door vier grenen spanten met schuin geplaatste spantbenen, haaks op de oostgevel geplaatst. De vier grenen kapspanten van het noordelijke deel van de ruimte zijn hier haaks op geplaatst en zijn op een (stalen?) balk aan de zuidzijde opgelegd. Aan de noordzijde hebben de spanten schuin geplaatste spantbenen. Aan de noordwestzijde van de noordvleugel is op kapniveau één grote zolderruimte (3.18). Deze is voorzien van een plavuizen vloer en diende voor opslag. Voor dit doel is er in het noordelijke dakvlak een dakkapel met een hijsinstallatie geplaatst, waarmee de (landbouw-) goederen naar de zolder getakeld konden worden. De hijsinstallatie is nog aanwezig, de dakkapel is echter bouwvallig. In de noordwestelijke hoek van de zolder is een inbouw (3.19). Het dak wordt gedragen door negen grenen spanten, z.g. verbeterde Hollandse spanten.

Het verbindingsdeel met de kapelvleugel is eveneens één open ruimte (3.22), afgewerkt met gestucte wanden en stucplafonds. Ook hier zijn enkele chambrettes geplaatst. Het dak wordt hier gedragen door drie grenen spanten, met schuine spantbenen.

88 gang 58 naar het zuiden

89 glas-in-lood bovenlicht zuidzijde gang 59

90 interieur kapel richting koor

91 interieur kapel richting tribune

De westelijke kapelvleugel

Begane grond – De kapelvleugel is niet onderkelderd. Op de begane grond is de kapelruimte, met daaromheen gangen met kruisgewelven (gang 4, 57, 58 en 59). De kapelruimte heeft een rechthoekig schip met aan de noordzijde een halfronde absis. De hoge kerkruimte is zes traveeën diep, waarvan de eerste twee traveeën als koor dienden. Aan de zuidzijde zijn twee kruisribgewelven onder de tribune van de verdieping. Aan de oostzijde van de kapelruimte is een zijbeuk, eveneens met een halfronde absis aan de noordzijde. De zijbeuk is verdeeld in zeven traveeën, die ieder overdekt zijn met een kruisribgewelf. Bij zowel het middenschip als de zijbeuk worden de bakstenen gewelfribben van de absis ondersteund door in colonnetten met kapitelen.

De kapelruimte wordt van de zijbeuk en tribuneruimte gescheiden door scheibogen van rode geglazuurde baksteen, waarvan de bogen rusten op zware, hardstenen zuilen, die voorzien zijn van gestucte kapitelen met plantaardige vormen. Op de kapitelen staan colonnetten van rode geglazuurde baksteen, voorzien van kleinere, decoratieve kapitelen, die doorlopen in gordelbogen, tussen de gewelven. Aan de westzijde van de kerk zijn colonnetten van rode baksteen, die van het vloerniveau tot aan de gewelfaanzetten lopen. De sluitstenen van de gewelven zijn voorzien van schilderijen in geel en rood. In de westelijke zijgevel zijn vijf grote spitsboogvensters, voorzien van sierranden in witte en rode geglazuurde baksteen. Naast het koor is een twee traveeën breed venster, bestaande uit zeven lancetvensters.

Boven de scheibogen van de zijbeuk is een arcade, die zicht geeft op de Augustinuskapel op de verdieping van de zijbeuk. De arcade heeft in iedere travee een twee gekoppelde lancetopeningen, met een middencolonnet en accenten in rode geglazuurde baksteen. Er is een lage, gemetselde balustrade achter de colonnet. Ter hoogte van het koor zijn vier lancetvormige openingen gekoppeld. Boven de openingen van de arcade zijn blinde, spitsboogvormige muurnissen.

Van de oorspronkelijke inrichting van de kerk zijn op de begane grond geen objecten meer bewaard gebleven. Ook de oorspronkelijke zwart-witte tegelvloer is vervangen. De koorruimte is in de late twintigste eeuw drastisch verbouwd, waarbij het altaar verwijderd is en een doopbad in de oude basis van het altaar is ingebouwd. Ook de kerkbanken en muurschilderingen dateren uit die tijd.

Gang 57, aan de oostkant van de kapel, heeft nog de oorspronkelijke geel-zwarte tegelvloer. De deuropeningen die op de gang uitkomen hebben omlijstingen van gele geglazuurde baksteen. De deuren geven o.a. toegang tot een aantal muurkasten achter de absiden van de kerk en de sacristie aan de noordzijde.

Gang 58, aan de westzijde van de kapel, heeft eveneens nog de oorspronkelijke geel-zwarte tegelvloer. De raamopeningen in de westgevel zijn omgeven door lijsten van geel geglazuurde baksteen. Aan beide zijden van de gang zijn lambriseringen van grijze baksteen, afgedekt met een rand van gele bakstenen. Vanuit gang 58 is er aan de noordwestzijde van de kapel toegang tot een ronde traptoren. Deze heeft een houten spiltrap, waarvan de leuning voorzien is van smalle, gedraaide spijlen.

In gang 59, aan de oostzijde van de kapel, zijn nog de oorspronkelijke geel-zwarte vloertegels aanwezig. Aan beide zijden van de gang is een lambrisering van grijze tegels. De kruisgewelven zijn eenvoudig wit gestuct. De vensters aan de oostzijde hebben aan de binnenzijde omrandingen van rode geglazuurde baksteen. Bij de aansluiting met gang 4 van de zuidvleugel is een houten pui met een bovenlicht. In dit bovenlicht is glas-in-lood aangebracht met het woord 'clausura'.

92 zijbeuk en galerij van de kapel

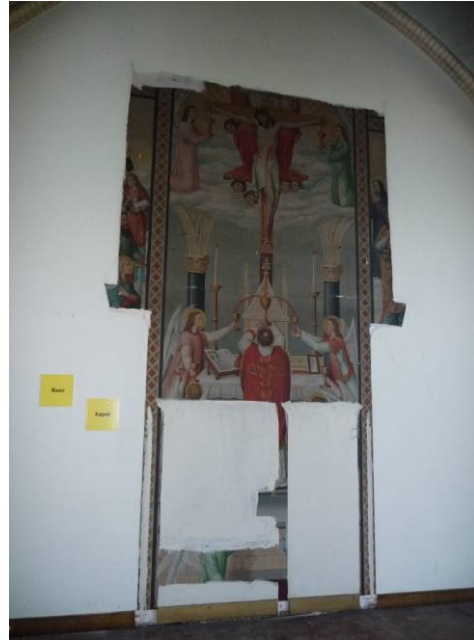
93 absis van de zijbeuk

94 het verbouwde altaar met doopvont (XXd)

95 oostelijke zijmuur van de tribune

96 muurschildering op zuidmuur tribune

97 de v.m. Augustinuskapel boven de zijbeuk

98 kluis in muurkast van ruimte 2.71

99 toegang tot wenteltrap op de 2e verdieping

100 ruimte 2.57 richting het oosten

101 kapconstructie boven de kapel

102 stenen gewelven van de kapel

Eerste verdieping – Op de eerste verdieping van de kapel vleugel zijn aan de noord- en de oostzijde van de kapel twee gangen (gang 1.12 en 1.13). Gang 1.12 was in gebruik als magazijn. Het is een lage gang met troggewelven.

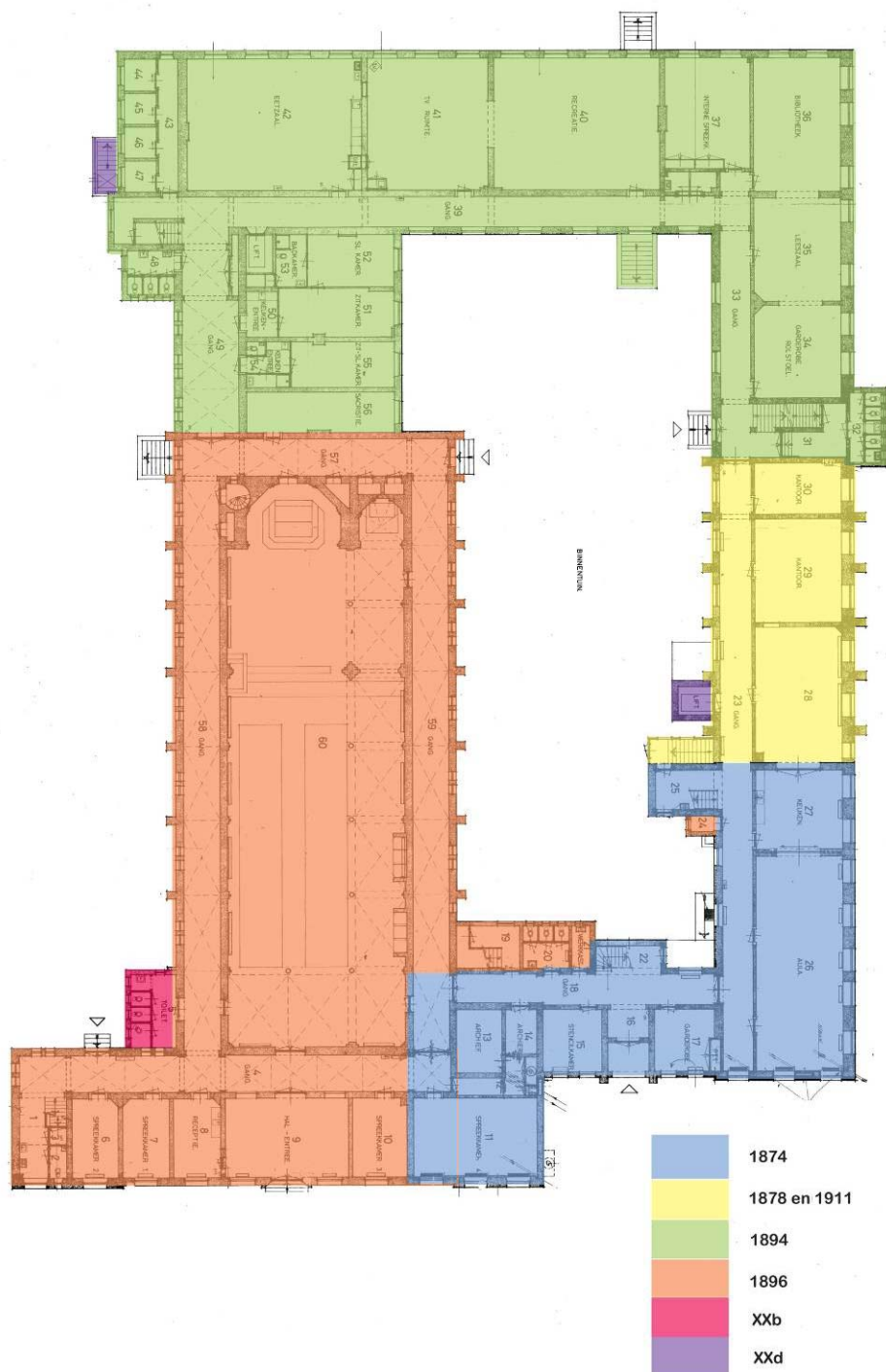
Tussen eerste en tweede verdieping - Tussen het eerste en tweede verdiepningsniveau van de andere vleugels, is er in de kapel vleugel een tussenverdieping. Op deze hoogte zijn boven de zijbeuk een tweede kapelruimte (Augustinuskapel), en een tweede ruimte, die eerst als oratorium en later als sacristie werd gebruikt. De balklaag boven deze bouwlaag bestaat uit stalen balken met een I-profiel, waarop dunnere (houten) balken zijn gelegd. In de sacristieruimte is naast de absis van de hoofdkerk een ondiepe inbouwkast, waarin een kluis geplaatst is.

De tribune aan de zuidzijde van de kapel, wordt van de zijbeuk gescheiden door een blinde muur, met een deuropening. De tribune heeft een bakstenen balustrade, boven de arcade. De huidige toegang is via een deur in de zuidgevel, die te bereiken is via een trap vanaf gang 1.04. De trap en de toegang dateren uit het laatste kwart van de twintigste eeuw. Op de zuidelijke muur van de tribune zijn de restanten van een oorspronkelijke, laatnegentiende-eeuwse muurschildering te zien. Deze laat een priester en twee engelen zien, die het Kostbare Bloed van Christus aan het kruis opvangen, omgeven door engelen en heiligen. De schildering laat zien, dat bij het moderniseren van de kapel in 1962, men over de oude muurschilderingen heen geschilderd heeft. Meest waarschijnlijk zijn alle muurschilderingen bewaard gebleven, onder de witlaag.

Tweede verdieping – Op de tweede verdieping zijn aan de noordzijde van de kapelruimte twee smalle ruimtes, 2.57 en 2.58. Vanaf ruimte 2.58 is er een stalen trap naar de kapruimte (XXB) en een toegang tot de spiltrap naast de absis.

Kapruimte – De kapconstructie boven de kapel vleugel is nog in originele staat. Deze bestaat uit grenen verbeterde Hollandse spanten, die de dakgordingen dragen. De buitenste spantbenen worden extra verstevigd tegen spatkrachten, door een trekstang vanaf de middenstijl.²

² Vanwege stralingsgevaar van een zendmast op het dak van de kapel, kon de kapconstructie slechts vluchtig bezocht worden.

103 Bouwfasering van het kloostercomplex Koningsbosch (tekening Laudy, bewerking Buro4)

bouwfasering

Het huidige kloostercomplex (excl. de inmiddels verdwenen bijgebouwen) kent de volgende bouwfasen:

1873-1874

In 1873 werd gestart met de bouw van het eerste klooster. Dit had een H-vormige plattegrond en werd ontworpen door architect Johannes Kayser uit Venlo.

1876

Al in 1876 werd de oostelijke vleugel (Annavleugel) van het klooster verlengd. Op de verdieping van de verlenging kwam een kapel voor de zusters, op de begane grond lokalen.

1889

In 1889 werd de Annaveugel nogmaals verlengd, ditmaal met een bouwvolume van drie bouwlagen hoog. Daarin was een theaterzaal, enkele klaslokalen en een slaapzaal gevestigd.

1894

In 1894 werd het complex nogmaals vergroot met een haakse vleugel aan de noordzijde, de z.g. Mariavleugel.

1896

In 1896 werd er gestart met de bouw van een grotere kapel, die aan de westzijde van het complex werd gesitueerd. Tevens werd er een nieuwe vleugel aan de zuidzijde gebouwd, die een deel van het eerste kloostergebouw uit 1873 incorporeerde. Tevens werden er een nieuw trappenhuis en een toiletgroep achter het middelste deel van dit oudste gedeelte aangebracht.

1911

In 1911 werd er een apart gebouw voor de Kweekschool gebouwd, vóór de oude ingang uit 1873. Dit moest vanwege nieuwe wetgeving waarbij de kweekschool een ingang aan de straatzijde moest hebben. Tegelijkertijd werd ook het middelste deel van de Annaveugel opgehoogd tot drie bouwlagen.

1946-1949

Tussen 1946 en 1949 werd de schade die tijdens de Tweede Wereldoorlog was aangebracht, hersteld. Tijdens het herstel vonden ook verbeteringen aan het sanitair, de elektra en waterleidingen plaats. Op de kapverdieping van de zuidvleugel werden elf logeerkamers en sanitair gebouwd.

1982

In 1982 werd de Mariavleugel ingericht voor de huisvesting van bejaarde zusters. Hierbij werden enige grote zalen opgedeeld in kleinere appartementen. De kweekschool werd afgebroken en de Annaveugel kreeg een nieuwe gevel aan de straatzijde.

104 De neogotische dakruiter van de kapel vanuit de oostvleugel

waardering kloostergebouwen

Algemene waardestelling

Kloostercomplex van Koningsbosch, bestaande uit de kloostergebouwen en het omliggende terrein (park, tuin en akkerland), is van hoge cultuurhistorische, architectuurhistorische, typologische en ensemble-waarde. Deze waarden zullen nader toegelicht worden:

Het complex is van *cultuurhistorische waarde* vanwege:

- zijn functie als moederklooster van de congregatie van de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed in de periode 1877-1995
- het belang van het klooster voor het onderwijs en de ziekenzorg in Koningsbosch; de kloostergemeenschap heeft van 1873 tot ver in de twintigste eeuw beide taken vervuld en staat daarmee aan de wieg van het Lagere onderwijs en de wijkverpleging in Koningsbosch.
- het belang van het klooster voor de ruimtelijke ontwikkeling van Koningsbosch; Koningsbosch ontwikkelde zich met name ten zuiden van de Kerkstraat van een gehucht tot een dorpskern, als gevolg van de sociale en economische aantrekkingskracht van het klooster.
- het zelfvoorzienend karakter van het kloostercomplex, door de aanwezigheid van (moes-)tuin en akkerland.

Het complex is van architectuurhistorische en bouwhistorische waarde omdat:

- het klooster een organisch gegroeid complex is, dat in verschillende bouwperiodes tussen 1874 en ca.1930 tot stand kwam.
- de overgebleven gebouwen een hoge gaafheid bezitten; het laatnegentiende-eeuwse karakter is door latere aanpassingen niet verloren gegaan.
- het een overwegend gaaf gebouw uit het oeuvre van architect Johannes Kayser betreft.
- er waardevolle interieurelementen uit de late negentiende en vroege twintigste eeuw aanwezig zijn.

Het complex is van typologische waarde omdat:

- het een herkenbaar voorbeeld van een groot klooster van een onderwijscongregatie met pensionaat betreft.

Het complex bezit ensemble- en stedenbouwkundige waarden vanwege:

- de relatie tussen de gebouwen, de tuin en het park, omkaderd door de laatnegentiende-eeuwse tuinmuur.
- de centrale en beeldbepalende ligging bij de entree van Koningsbosch.

De monumentale waarden van de kloostergebouwen

Zuidvleugel – Het exterieur van de zuidvleugel is nog origineel; er hebben geen ingrijpende wijzigingen plaatsgevonden, op herstel van oorlogsschade aan ramen na. Vanwege het decoratieve karakter van de voorgevel heeft het exterieur een hoge waarde. Ook het interieur is nog grotendeels origineel: aan de indeling van het souterrain, de begane grond en de eerste verdieping hebben nauwelijks wijzigingen plaatsgevonden. De hoofdopzet van een gang aan de noordzijde met kamers aan de zuidzijde is hierbij van hoge waarde.

De indeling van de tweede verdieping kwam tot stand in 1949 en is van indifferente waarde. In de zuidvleugel is nog een groot aantal originele interieurafwerkingen zoals het trappenhuis aan de westzijde, houten paneeldeuren bij de kamers, en de fraaie afwerkingen van de oude entreehal. Een overzicht van alle waardevolle interieurafwerkingen vindt u in de bijgevoegde matrix.

Zuidoostvleugel – De zuidoostvleugel is qua structuur van hoge waarde, omdat dit het meest herkenbare restant van het eerste kloostergebouw uit 1873 is. De voorgevel aan de straatzijde is nog grotendeels origineel, alleen de geveltop is vervangen omstreeks 1949. Ook ontbreekt het heiligenbeeld met baldakijn, dat op de oudste prent van het gebouw te zien is. De achtergevel heeft aan de linker kant een sober karakter en is daarom slechts van positieve waarde, zijnde de oude achtergevel. De gevel van de latere aanbouw met toiletruimten uit ca.1895 is nog gaaf van opzet en details (bijv. de sierstenen en de gotische profielen van de toiletramen) en daarom van hoge waarde.

Intern is de structuur van een gang aan de achterzijde met kamers aan de voorzijde van belang. Verder zijn er nog enkele waardevolle interieurafwerkingen, zoals de houten slingertrap, de hardstenen gangvloer en enkele stucplafonds en paneeldeuren. De afwerkingen van de toiletruimten zijn nog grotendeels laatnegentiende-eeuws en daardoor van monumentale waarde. Een overzicht van alle waardevolle interieurafwerkingen vindt u in de bijgevoegde matrix.

Oostvleugel – De oostvleugel (vroeger Annavleugel) is in verschillende fasen tot stand gekomen, maar het exterieur vormt toch een architectonische eenheid. De gevelopzet van de oostelijke zijgevel (eindfase 1889) is van hoge waarde, evenals de grotendeels gave westelijke gevel aan de binnenplaats. De later geplaatste liftkoker op de binnenplaats is een storend element. De herbouwde zuidgevel uit 1982 is van positieve waarde.

Intern is met name de oude eindmuur van de eerste Annavleugel van belang en de hoofdstructuur van een gang aan de westzijde met kamers aan de oostzijde (begane grond en eerste verdieping). De indeling van de tweede en derde verdieping is van indifferente waarde: deze is van recente datum (XXB). De belangrijkste interieurafwerkingen zijn de hardstenen vloer op de begane grond, het trappenhuis met hardstenen treden en gietijzeren leuning, en diverse paneeldeuren met bovenlichten. Een overzicht van alle waardevolle interieurafwerkingen vindt u in de bijgevoegde matrix.

Noordvleugel – De noordvleugel (of Mariavleugel), kwam in zijn geheel in 1894 tot stand. Het exterieur is nog in originele staat (incl. een groot aantal originele raamkozijnen en dakkapellen) en daarom van hoge waarde. Ook aan het interieur hebben geen ingrijpende wijzigingen plaatsgevonden sinds 1894. De hoofdstructuur op de begane grond en eerste verdieping, die bestaat uit een gang aan de binnenplaatszijde en kamers aan de buitenzijde van het complex, is nog in tact en van hoge waarde. De latere, reversibele herindeling van de grote zalen tot de kleinere kamers 1.43 t/m 1.52 en de zalen 2.50 t/m 2.59 is van indifferente waarde.

Het interieur van de Mariavleugel herbergt een groot aantal waardevolle interieurafwerkingen. Met name de twee trappenhuizen en toiletuitbouwen hebben fraaie decoratieve elementen. De zuilen met stuckapitelen en de decoratieve ijzeren trapleuningen in het oostelijke trappenhuis, de hardstenen trappen in beide trappenhuizen, de paneeldeuren en tegelafwerking van de toiletgebouwen en de hardstenen vloer van de gangen op de begane grond hebben een hoge monumentale waarde. De houten chambrettes op de tweede verdiepingen hebben weliswaar geen hoge decoratieve waarde, maar wel een hoge cultuurhistorische waarde, omdat ze een relict zijn van het functionele verleden van het klooster. Op het zolderniveau is in ruimte 3.18 nog een origineel laadluik aanwezig, hoewel in slechte technische staat. Ook ligt er nog de oorspronkelijke plavuizen vloer, die verband houdt met de oorspronkelijke opslagfunctie van de zolder.

Tenslotte zijn er nog waardevolle constructieve elementen in de vleugel aanwezig in de vorm van de troggewelven op alle niveaus en de originele grenen kapsanten op het zolderniveau. Een overzicht van alle waardevolle interieurafwerkingen vindt u in de bijgevoegde matrix.

Kapelvleugel – Het exterieur van de kapelvleugel is grotendeels ongewijzigd, op herstel van enige oorlogsschade na. Het is daarmee van hoge waarde, inclusief de originele dakkapellen en decoratieve dakruiter.

Van het interieur is de hoofdstructuur van een centrale kapel, omgeven door gangen, sinds de bouw in 1896 niet gewijzigd. De gangen op de begane grond hebben nog het laatnegentiende-eeuwse karakter, inclusief de zwart-gele tegelvloeren. Het interieur van de kapel zelf is echter in de tweede helft van de twintigste eeuw ingrijpend veranderd. Het kerkmeubilair en de altaren zijn verwijderd, de originele zwart-witte tegelvloer vervangen en de neogotische muurschilderingen zijn in 1962 overgeschilderd. Het later aangebrachte doopvont in het altaar is een detonerend element. Ook is de inrichting van de Augustinuskapel en de tribune verdwenen. In deze vleugel zijn de hoofdstructuur en inrichting van de gangen van hoge waarde, evenals de hoofdingang van de kapel.

Waardevolle elementen in de kapelvleugel zijn de overgebleven decoratieve elementen in de kapel (geglazuurde sierstenen, gestucte kapitelen), de paneeldeuren van alle ruimten, de houten wenteltrap, de stalen balklaag boven de Augustinuskapel (2.69), het glas-in-lood bovenlicht 'Clausura' in gang 59 en de originele grenen dakspanten op het zolderniveau. Een overzicht van alle waardevolle interieurafwerkingen vindt u in de bijgevoegde matrix.

De monumentale waarden van alle buiten- en binnenmuren van de vleugels zijn weergegeven in de monumentale waarderingskaarten na de matrix. Hierbij is gebruikt gemaakt van een klassering in '*hoge monumentale waarde*', waarvan behoud noodzakelijk is, '*positieve monumentale waarde*', waarvan behoud wenselijk is en ten slotte '*indifferente monumentale waarde*', waarvan vervanging of verwijdering vanuit monumentaal opzicht geen bezwaar is.

Legenda monumentale waarderingskaarten

= hoge monumentale waarde

= positieve monumentale waarde

= indifferente monumentale waarde

Matrix waardevolle interieurafwerkingen en historische constructieonderdelen			
	<i>ruimtenr.</i>	<i>afwerking</i>	<i>constructie-onderdeel</i>
Zuidvleugel			
souterrain	0.1-0.4	paneeldeuren	
			troggewelven
begane grond	1	trap	
	6-10	paneeldeuren	
	9	cassetteplafond	
		tegelvloer	
		rondboogvensters	
		paneeldeur met bovenlicht	
eerste verdieping	1.01	trap	
	1.02	paneeldeur	
	1.03	paneeldeur	
		trap	
	1.04-1.10	paneeldeuren	
	1.07	raamblinden	
	1.09	raamblinden	
tweede verdieping	2.01-2.16		grenen kaspanten
Zuidoostvleugel			
Begane grond	15	stucplafond	
		muurschildering	
		raamblinden	
	16	entree deur met glas-in-lood bovenlicht	
		hardstenen vloer	
	17	stucplafond	
		paneeldeur	
	18	hardstenen vloer	
	19	houten trap	
		tegelvloer geel-zwart	
	20	paneeldeuren	
		tegelvloer geel-zwart	
	21	paneeldeur	
	22	houten slingertrap	

Eerste verdieping	1.11	paneeldeuren	
	1.14	paneel deur	
		houten trap	
	1.15	paneeldeuren	
		tegelvloer geel-zwart	
	1.17	houten slingertrap	
Tweede verdieping	2.20	paneel deur	
	2.21	houten slingertrap	
	2.23	paneel deur	
Oostvleugel			
Souterrain	0.8		troggewelven
	0.9		troggewelven
		terrazzovloer	
	0.12	terrazzovloer	
Begane grond	23	hardstenen vloer	
		pui met deur en bovenlicht naar nr.18	
		pui met deur en bovenlicht naar nr.33	
	25	hardstenen trap met ijzeren leuning	
	26-30	paneeldeuren	
	27-28	dubbele tussendeur	
Eerste verdieping	1.21	pui met dubbele deur en bovenlicht	
	1.22-1.26	paneeldeuren	
	1.28	dubbele paneel deur naar nr.1.40	
	1.30	paneel deur	
Tweede verdieping	2.32	paneeldeuren	
	2.33	paneel deur	
		tegelvloer	
Derde verdieping	3.01-3.12		grenen kapspanten

Noordvleugel			
Souterrain	0.18	terrazzovloer	
	0.23	tegelvloer geel-zwart	
	0.24	tegelvloer geel-zwart	
		warmhoudkast in westelijke wand	
	0.28	hardstenen trap	
Begane grond	31	hardstenen trap met ijzeren leuning	
	32	paneeldeuren	
		gietijzeren stortbakken	
		tegelvloer	
	33	hardstenen vloer	
	34-43	paneeldeuren	
	39	hardstenen vloer	
	40-42		troggewelven
	44-47	schuifpaneeldeuren	
	48	paneeldeuren	
		wasbak	
		wandtegels/profiellijst	
		tegelvloer	
	50	paneeldeur	
	54	paneeldeur	
	50-55		troggewelven
	56	kasten	
		muurschilderingen	
Eerste verdieping	1.39	paneeldeuren	
		tegelvloer	
	1.40		moerbalken met sierstucwerk
		hardstenen trap met ijzeren leuning	
	1.41		moerbalken met sierstucwerk
		paneeldeur	
	1.43	paneeldeur (gangzijde)	
	1.44-1.53		troggewelven
	1.44	paneeldeur (gangzijde)	
	1.47	paneeldeur (gangzijde)	

	1.48	paneeldeur (gangzijde)	
	1.51	paneeldeur (gangzijde)	
	1.52	paneeldeur (gangzijde)	
	1.53	paneeldeur (gangzijde)	
		paneeldeuren muurkasten	
	1.54-1.57	paneeldeuren	
	1.59	paneeldeuren muurkast	
	1.60	paneeldeuren	
		tegelvloer geel-zwart	
		wandtegels met blauwe bies	
	1.61	paneeldeur	
	1.62-1.65	schuifpaneeldeuren	
Tweede verdieping	2.44	paneeldeuren	
		tegelvloer	
	2.45	hardstenen trap met ijzeren leuning	
		zuil met gestuct kapiteel	
	2.46	chambrettes	
	2.47	chambrettes	
	2.48	chambrettes en kasten	
			troggewelven
	2.50-2.59		troggewelven
	2.63	hardstenen trap	
	2.64	paneeldeuren	
		tegelvloer	
		wandtegels	
		gietijzeren stortbakken (deels)	
	2.65	paneeldeur	
	2.67	paneeldeur	
Derde verdieping	3.14	hardstenen trap met leuning	
		paneeldeuren	
		kasten	
	3.15		grenen kaspanten
	3.18	plavuizenvloer	
		hijsinstallatie	
			grenen kaspanten
	3.22		grenen kaspanten

Kapelvleugel			
Begane grond	57	paneeldeuren	
		tegelvloer	
	58	paneeldeuren	
		tegelvloer	
		spiltrap traptoren	
	59	tegelvloer	
		houten pui met glas-in-lood	
	60	siermetselwerk	
		zuilen	
		muurschilderingen onder witlaag	
Eerste verdieping	1.12		troggewelven
	1.13	paneeldeuren	
Tussenverdieping	2.68	muurschilderingen onder witlaag	
		paneeldeur	
	2.69	paneeldeuren	
			stalen balklaag
	2.71	paneeldeuren	
		muurkast met kluis	
Tweede verdieping	2.58	paneeldeuren	
Derde verdieping	3.26		grenen kapspanten

conclusie en aanbevelingen

Zoals uit de bouwhistorische analyse en waardering blijkt, zijn de hoogste monumentale waarden van de gebouwen van klooster Koningsbosch in het vrij gave exterieur en de authentieke interieurelementen terug te vinden (met name de trappenhuizen, paneeldeuren en toiletruimten). Het verdient dan ook aanbeveling om zowel het silhouet van het klooster, als de authentieke elementen zoveel mogelijk te handhaven. Indien er ramen of buitendeuren vervangen moeten worden, dan is het aan te bevelen de oude ramen c.q. deuren qua profiel, indeling en materiaalkeuze te kopiëren.

Indien enkele waardevolle (interieur-) elementen niet op hun oorspronkelijke plek te handhaven zijn, verdient het aanbeveling om ze op een andere plek in het complex te herplaatsen. De chambrettes op de tweede verdieping van de Mariavleugel hebben een cultuurhistorische waarde, maar zijn moeilijk her te bestemmen. Een mogelijkheid is om enkele selecte delen ervan te handhaven, ofwel in situ ofwel elders in het complex, en ze een nieuwe functie te geven. Bijvoorbeeld als kleedhokje, computerhoek, meditatie ruimte etc. Een gedeelte dat mogelijk her te bestemmen is, is bijvoorbeeld het chambrette-blok parallel aan de westelijke muur van ruimte 2.48. Dit blok herbergt een representatieve dwarsdoorsnede van alle 'soorten' hokjes: een chambrette voor de toeziende zuster, een aantal 'gewone' chambrettes én kastruimten aan de achterzijde. Dit blok is relatief makkelijk her te gebruiken, vanwege zijn geringe omvang en diversiteit in functies.

Wat betreft de interieurafwerkingen is het tenslotte aan te bevelen om bij bouwwerkzaamheden in de kapel rekening te houden met de oude muurschilderingen onder de witkalklaag. Restauratie van de schilderingen is een optie die eventueel nader bekeken kan worden.

Bij herindeling van het complex is het van belang om de hoofdstructuren van de begane grond en eerste verdieping, bestaande uit een gang met daarnaast een rij geschakelde kamers, herkenbaar te houden. Meer vrijheid is er bij de herbestemming van de tweede en derde verdieping, waar weinig waardevolle indelingen terug te vinden zijn.

tuinanalyse

inleiding

De tuin van het klooster Koningsbosch is een wezenlijk onderdeel van het kloostercomplex en neemt tevens het overgrote deel van het kloosterterrein in beslag. De tuin bestaat uit verschillende onderdelen, zoals een park, een (voormalige) moestuin en het kloosterkerkhof, allen gevat binnen de hoge kloostermuur, die het terrein omzoomt.

In de volgende rapportage zullen de verschillende onderdelen van de tuin aan beschreven worden en zal gekeken worden wat er van de historische ontwikkeling van de delen bekend is.

Tenslotte zullen de waardevolle tuinstructuren en elementen aangegeven worden.

Voor de analyse van de tuin is gebruik gemaakt van historische foto's uit de fotoalbums van de Congregatie. Een oorspronkelijke ontwerptekening van het park werd helaas niet aangetroffen.

Voor de analyse van het park en de bomen is gebruik gemaakt van gegevens van Bureau Heukelom Verbeek uit Gulpen en van het rapport 'Visuele Boominspectie Kloostertuin Koningsbosch' van Eric Merckx.

105 het gazon in het park met het H.Hartbeeld, ca. 1935

106 doorkijkje met zithoekje

107 zicht op de Mariavleugel vanuit het park, achterzijde H.Hartbeeld

beschrijving tuin

Hoofdropzet

De tuin van het klooster beslaat een groot perceel ten noorden van de kloostergebouwen en bestaat uit verschillende onderdelen. Direct achter het klooster is aan de westzijde een park en aan de oostzijde een grasveld. Tussen het park en de tuin is de (overwoekerde) kloosterbegraafplaats. Aan de noordzijde van het park is een dennenbos, met aan de noordzijde daarvan twee heuvels met loofbomen. Het noordelijke deel van het terrein bestaat uit akkerland (vroeger moestuin). Het gehele terrein is ommuurd met een bakstenen muur. De diverse onderdelen zullen apart besproken worden.

Het park

aanleg – Het park is aangelegd in Late landschapsstijl, een tuinstijl die zich kenmerkt door een asymmetrische opzet met slingerende paden en doorkijkjes. Het park werd eind negentiende eeuw aangelegd als wandeltuin voor de leerlingen en zusters, na de aankoop van het terrein omstreeks 1878. De originele padenstructuur is nog intact, maar op sommige plekken sterk overwoekerd. De loofbomen zijn vooral rondom de padenstructuur gesitueerd; naaldbomen, heesters en struiken daarbinnen. Aan de zuidoostzijde wordt het park begrensd door een lange rij oude Venijnbomen, die dateren van de oudste aanleg en mogelijk bedoeld waren als haag. Aan de zuidzijde, binnen de bomengordel, was een gazon waarop centraal een Groene Trompetboom was geplaatst. Deze exotische boom is afkomstig uit het zuidoosten van de Verenigde Staten en is een monumentaal onderdeel van de parkaanleg. Het is een centraal element, waar verschillende zichtlijnen op uitkwamen. Aan de rand van het gazon was een rond bloemenperk, waarin een sokkel met een H.Hartbeeld geplaatst was (1934). Het perk is door recente overwoekering niet meer als zodanig herkenbaar, hoewel enkele coniferen die rondom het beeld geplaatst waren nog aanwezig zijn (sterk uitgegroeid). Het H.Hartbeeld is vervangen door een houten kruis. In de zuidwestelijke hoek van het park is de Lourdesgrot gesitueerd.

De twee bomengroepen op verhogingen in het landschap, ten noorden van het park, horen qua boomaanleg bij het park en werden (in ieder geval in latere tijden) gebruikt als zit- en rustplaats. Het tussengelegen dennenbos behoort niet tot de parkaanleg, maar is een later aangelegd 'productiebos', voor kaphout.

bomen – Het park kent een grote diversiteit aan bomen. Lindes, Esdoorns, Rode Beuken, Valse acacia's en Venijnbomen komen in grote aantallen voor (ca. 9 exemplaren per soort). De bomensoorten staan veelal door elkaar, op een groepje Valse acacia's in de noordwesthoek en de rij Venijnbomen aan de oostzijde van het park na. Essen, Witte Paardekastanjes, Tamme Kastanjes en Rode Beuken komen in kleinere hoeveelheden voor, terwijl van andere soorten slechts (nog) één exemplaar in het park staat (Zomereik, Walnoot, Spaanse aak).¹ Bijzondere bomen zijn de Groene Trompetboom, twee oude Valse acacia's op de zuidoosthoek van het park en een Tamme Kastanje ten oosten van het kruisbeeld. Het dennenbos tussen de twee parkdelen bestaat voornamelijk uit fijnsparren.

¹ Eric Mercx, *visuele boominspectie Kloostertuin Koningsbosch*, juni 2008

108 het gazon vanuit de Mariavleugel gezien, twee oude Valse acacia's links vooraan

109 boomgroepen aan de noordzijde van het park

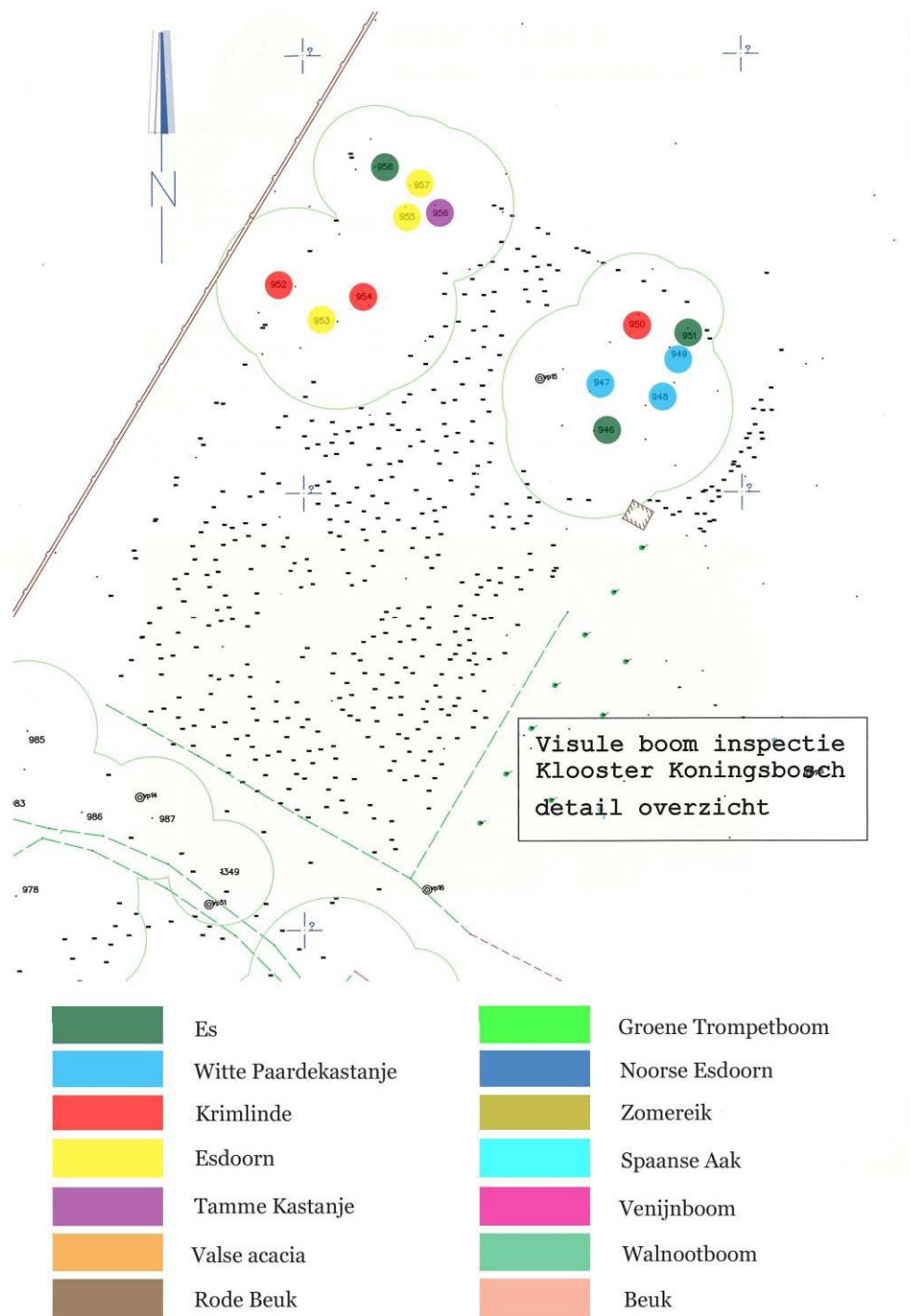
110 berkenrij ten noorden van de Mariavleugel

111 doorkijkje in het park

112 Witte paardekastanjes aan noordzijde

114 overzicht boomsoorten in de bomengroepen ten noorden van het park

115 de Lourdesgrot in de vroege twintigste eeuw

116 de Lourdesgrot, voorzien van een rustaltaar

117 de Lourdesgrot in huidige toestand

Grot – In de zuidwesthoek van het park is een Lourdesgrot, opgebouwd uit baksteen, afgewerkt met cement en sintels. De grot is gebouwd in 1905, op initiatief van Zr. Hyacinta en Hendrik Heemels, die de tuin en het park verzorgde. De grot werd gebouwd door aannemer Nol van Pol.² Aan de buitenzijde was een Mariabeeld geplaatst, dat afkomstig was van de oude kapel van het klooster. Aan de binnenzijde was een beeldengroep die de Hof van Olijven vormde; met beelden van drie slapende apostelen en een knielende Christusfiguur. De grot is decennia lang gebruikt als gebeds- en meditatie ruimte. Op gezette tijden werd er een rustaltaar voor de grot geplaatst voor de verering van Maria. In 1975 echter werd het Christusbeeld beschadigd door vandalen en heeft men besloten de beelden weg te halen en de grot te sluiten. Hiertoe is een muurtje voor de ingang gemetseld. De grot is daarna in verval geraakt en behoeft restauratie.

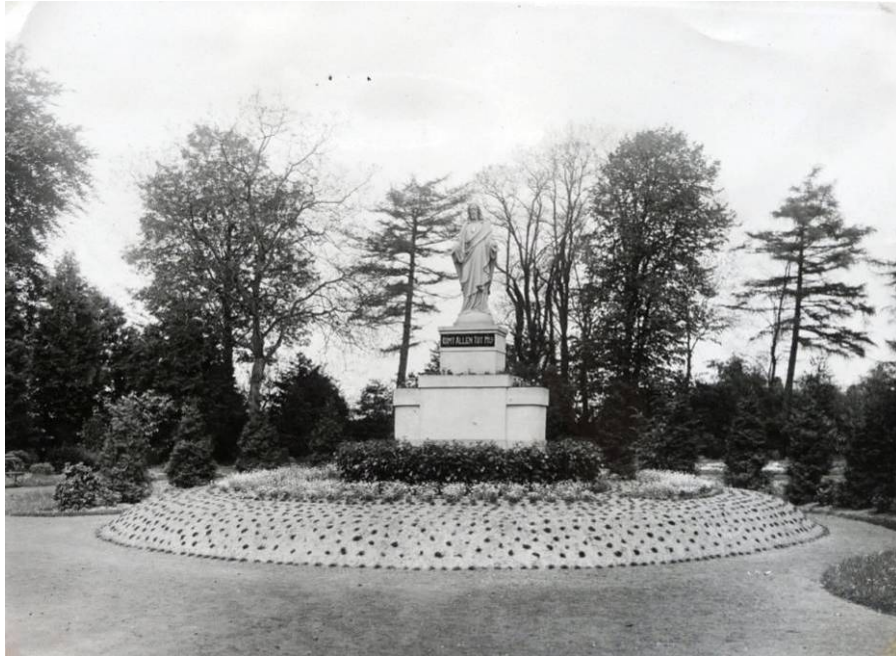

118 Hendrik Heemels

119 Zuster Hyacinta vóór haar intreding

² Kroniek van Koningsbosch 1874-1990, p. 8

120 het H.Hartbeeld in het bloemenperk, ca. 1935

121 sokkel met kruis (park Koningsbosch)

122 H.Hartbeeld (Windraak)

Kruis – Centraal op het grasveld in het zuiden van het park (momenteel overwoekerd), werd in 1934 een H.Hartbeeld geplaatst, ter ere van het zestigjarig jubileum van de Congregatie. Het was een geschenk van de andere Huizen van de Congregatie voor het moederklooster te Koningsbosch. Het beeld was op een rechthoekige sokkel met zijstukken geplaatst en eronder hing de tekst 'Komt Allen Tot Mij'. Rondom de sokkel was een bloemenborder. Het H.Hartbeeld is bij de opheffing van het klooster in 1995 meeverhuisd naar de Windraak, waar het in de tuin geplaatst is. De sokkel staat nog op de oude plek in het park, maar is voorzien van een eenvoudig houten kruis. Onder het kruis is een plaquette met de tekst 'Christus Koning' aangebracht'.

123 en 124 twee foto's van het kloosterkerkhof op verschillende momenten in de vroege twintigste eeuw

125 toegangspoort kloosterkerkhof

126 het overwoekerde kerkhof

Het kloosterkerkhof

Ten oosten van het park is een klein kloosterkerkhof, omgeven door hagen. De begraafplaats kwam tot stand na de aankoop van het noordelijke perceel in 1878. De toegang is aan de oostzijde en bestaat uit een ijzeren hekwerk met bakstenen pijlers aan weerszijden. Tot 1995 lagen op deze begraafplaats de overleden zusters van het klooster begraven. Foto's uit het archief van de congregatie laten zien dat de graven waren omkaderd door klimop en een eenvoudig ijzeren kruis hadden met daarop de naam van de overledene geschilderd. Aan de westzijde van de begraafplaats was een stenen kruis met een houten Christusbeeld. Aan de voet van het kruis was een stenen plaque met de tekst:

‘Hienieden das Kreuz!
Droben die Freude!
Ueberall die Liebe!
Devise der Congregation
der Schwestern der Christlichen
Liebe aus dem Mutterhause
Königsbusch’

Aan de voet van het kruis was de grafsteen van professor Felix Rudolf Fels, rector van het klooster tussen 1884 en 1925. In 1947 werd moeder Seraphine, de stichteres van de Congregatie, vanaf het parochiekerkhof herbegraven op dit kerkhof, direct tegenover het toegangshek.

Bij de opheffing van het klooster in 1995 zijn de graven geruimd en ook de ijzeren kruisen verwijderd. Het stenen hoofdkruis is niet meer aanwezig. De stenen plaque lijkt te zijn herplaatst in de voet van een stenen kruis aan het hoofdeinde van het nieuwe graf van moeder Seraphine in de tuin van de vestiging op de Windraak. Op dit moment is het voormalige kerkhof zwaar overwoekerd. Enige perkjes met lage buxushagen zijn nog aanwezig. Ook zijn de twee coniferen die aan weerszijden van het stenen kruis geplaatst zijn, nog overgebleven, zij het sterk uit de kluiten gewassen.

127 doorkijk naar het voormalige kerkhof, vanuit de toegangspoort

128 spelende leerlingen in de kloostertuin

129 het grasveld (oorspronkelijk bleek) en de tot akkerland verbouwde moestuin (achterzijde)

Tuin en moestuin

Het tuingedeelte dat ten noorden van de Mariavleugel ligt en ten oosten van de begraafplaats, had meerdere functies. Het grasveld was (oorspronkelijk) in gebruik als bleek voor het wasgoed, maar diende later ook als speelveld voor de kinderen van het internaat. Het grasveld liep over in de moestuin die het grootste deel van het perceel in beslag nam. In de moestuin werden groenten, fruit en bloemen geteeld, voor de voedselvoorziening van de kloosterzusters en de pensionairen. De groenten werden ingemaakt en opgeslagen in de koele kelders. De moestuin zou groente- en fruitbedden hebben gehad, ontsloten door paden die afgezet waren met aardbeienplantjes. Ook waren er kassen. Tegen de muur van het parochiekerkhof was een veranda (inmiddels verdwenen). Omstreeks 1970 werd een deel van de moestuin ten noorden van het kerkhof veranderd in een fruitgaard. Na de opheffing van het internaat is de moestuin verdwenen en het land verpacht als weidegrond c.q. akkerland.³ Van de oude functie van moestuin is momenteel weinig meer te herkennen.

³ Kroniek van Koningsbosch 1874-1990, p.68

130 de kloostermuur aan de Prinsenbaan, richting het noorden

131 de noordwesthoek van de voormalige moestuin, met ommuring

De tuinmuur

Het kloostercomplex is grotendeels omgeven door een bakstenen muur. De muur bestaat uit brede muurdelen met een ezelsrug-beëindiging, tussen gemetselde kolommen. De kolommen worden bekroond met spits toelopend metselwerk. Bij het westelijke deel van de muur worden de kolommen met lage, betonnen platen afgedekt, met een diamantkop.

De muur loopt aan de oostzijde dicht langs het klooster en scheidt het kloosterterrein met het parochiekerkhof. Het lijkt of het eerste stuk muur, vanaf de Kerkstraat tot aan de noordelijke eindgevel van het klooster, iets ouder is dan de voortzetting van de muur in noordelijke richting. Dit wordt afgeleid aan de aansluiting van twee muurdelen, net achter de eindgevel. Hier is te zien is dat de zuidelijke travée uitkragend metselwerk aan de bovenzijde heeft en terugliggend metselwerk daaronder. De noordelijke travée is met een kleine bocht aan de zuidelijke travée gemetseld en heeft geen terugliggend metselwerk. De muur zet zich na het parochiekerkhof voort in noordelijke richting en buigt vervolgens haaks af, richting de Prinsenbaan. De muur volgt de Prinsenbaan tot aan het einde van het perceel en buigt daar haaks naar het westen. Ook daar eindigt de muur bij de perceelgrens en zet zich voort in zuidelijke richting, eindigend bij het park, achter de Lourdesgrot.

132 doorgang aan de Prinsenbaan

133 aansluiting muurdelen nabij noordvleugel

134 toegangspoort naar het voormalige kloosterkerkhof

waardering tuin

Algemeen

De tuin van het klooster Koningsbosch is een historisch gegroeid geheel van verschillende groenvoorzieningen zoals een (wandel-) park, een kerkhof, een grasveld/speelveld en een moestuin (nu akkerland), binnen de ommuring van de kloostermuur. De bakstenen muur zorgt voor samenhang tussen de verschillende delen en geeft het geheel een gesloten, kloosterlijk karakter. De tuin heeft al vanaf de eerste aanleg omstreeks 1878 zowel de functie van voedselvoorziening (moestuin, fruittuin) als van recreatie en ontspanning (wandelpark, speelveld). Daarnaast zijn er exponenten van het kloosterleven aanwezig in de vorm van de Lourdesgrot, de sokkel met het kruis en het kloosterkerkhof. Deze goedbewaarde diversiteit is van hoge waarde en maakt de tuin uniek.

De volgende onderdelen van de tuin zijn van belang:

Park

Structuren

- de padenstructuur
- loofbomen aan buitenzijde, heesters/struiken aan binnenzijde
- het centrale grasveld (en de zichtlijn daarop vanuit het klooster)
- de rij Venijnbomen aan oostzijde
- de groep Valse acacia's aan de noordwestzijde
- de vrijstaande boomgroepen aan de noordzijde

Elementen:

- de Groene Trompetboom,
- de Tamme Kastanje
- de Lourdesgrot
- de sokkel met het houten kruis

Kloosterkerkhof

Structuur

- de haag rondom het kerkhof
- de omhaagde perkjes (buxus)

Elementen

- de ijzeren toegangspoort met bakstenen kolommen

Tuin en moestuin

Structuur

- het open grasveld vóór noordvleugel

Tuinmuur

Structuur

- het gesloten karakter

Elementen

- de bakstenen kolommen met piramidevormige afsluitingen
- de ezelsrugbeeëndiging

Een storend element in de tuin is het dennenbos tussen de beide parkdelen; het blokkeert de zichtrelatie en verstoort de oorspronkelijke opzet van het park.

135 het dennenbos tussen het park en de noordelijke bomengroep

aanbevelingen

Voor de herwaardering van de kloostertuin is het volgende aan te bevelen:

- het handhaven van het park, het opschonen van de overwoekerde (lage) begroeiing
- het herstellen van het gazon aan de zuidzijde van het park
- het herstellen van de zichtlijnen op de Groene Trompetboom
- het herstellen van de Lourdesgrot en het indien mogelijk terugplaatsen van beelden. Tevens de toegang van de grot van een passende afsluiting voorzien (bijvoorbeeld een open hekwerk in plaats van de dichte muur).
- het opknappen van het kerkhof, waarbij de hoofdstructuur gehandhaafd blijft.
- het verwijderen van het dennenbos en het herstellen van de vrije boomgroepen
- handhaving van de diversiteit in tuinfuncties
- handhaving van het gesloten karakter van de tuinmuur

Overige suggesties:

- het vervangen van de rij berken aan het einde van het speelveld door een meer duurzame vorm van begroeiing.

beeldverantwoording

Buro4	3, 25-104, 108-112, 117, 121, 122, 125-127, 129-135
Congregatie van de Liefdezusters	1,2,4-17, 105-107, 115, 116, 118-120, 123, 124, 128
E. Merckx	113, 114
Topografische Atlas 2006	22
Kadaster Roermond	21
Kroniek 1874-1990	24
Woongoed-2-duizend	23
Onbekend	18-20

bronnen

Literatuur

De Liefdewerken in Nederland, uitgave Congregatie
Grote Historische Provincie Atlas, Limburg 1837-1844, Groningen 1992
Grote Historische Topografische Atlas, Limburg 1894-1926, Tilburg 2006
Kroniek Klooster Koningsbosch 1874-1990 (Klapper 04, archief Congregatie)
Kroniek van de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed 1862-2000, uitgave Congregatie 1999
P. Laumen, 'Beknopte geschiedenis van het Klooster te Koningsbosch november 1874 – september 1995', in: *Echter Landj* 1995, p.89-114
E. Mercx, *visuele boominspectie Kloostertuin Koningsbosch*, juni 2008
R. Stenvert e.a., *Monumenten in Nederland, Limburg*, Zwolle 2003
Zr. Aquinata, *Het leven van Moeder Seraphine; stichteres van de Congregatie Liefdezusters van het Kostbaar Bloed*, Sittard 1974

Plattegronden bestaande toestand

Bouw- en aannemingsmaatschappij Laudy, Sittard 1982

Archief Congregatie, Windraak

Diverse fotoalbums van het klooster te Koningsbosch, ca. 1920-1980